

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za romanistiku

RUMUNJSKA ETNOGRAFIJA I FOLKLOR

Student:

Nikolina Vrbančić

Mentor:

dr. sc. Castilia Manea-Grgin

Zagreb, 2014.

Universitatea din Zagreb
Facultatea de Științe Umaniste și Sociale
Departamentul de Romanistică

ETNOGRAFIE ȘI FOLCLOR ROMÂNESC

Student:

Nikolina Vrbančić

Coordinator științific:

dr. sc. Castilia Manea-Grgin

Zagreb, 2014

Cuprins

Introducere-----	1
Capitol 1. Mitul -----	3
1.1 Traian și Dochia -----	3
1.2 Miorița -----	5
1.3 Meșterul Manole -----	8
1.4 Zburătorul -----	10
Capitol 2. Obiceiuri -----	12
2.1 Obiceiuri de iarnă -----	13
2.1.1 Moș Nicolae -----	13
2.1.2 Tăiatul porcilor -----	13
2.1.3 Crăciunul -----	14
2.1.3.1 Nașterea Domnului -----	14
2.1.3.2 Moș Crăciun -----	14
2.1.3.3 Pregătirea turtelor și colacilor -----	15
2.1.3.4 Colindatul -----	15
2.1.3.4.1 Moș-Ajunul -----	15
2.1.3.4.2 Zorile -----	16
2.1.3.4.3 Steaua -----	16
2.1.4 Anul Nou -----	16
2.1.4.1 Plugușorul -----	16
2.1.4.2 Sorcova -----	17
2.1.5 Boboteaza -----	18
2.2 Obiceiuri de primăvară -----	19
2.2.1 Mărțișorul -----	19
2.2.2 Mucenicii -----	20

2.2.3 Paștele -----	21
2.2.3.1 Postul Mare-----	21
2.2.3.2 Duminica Floriilor-----	21
2.2.3.3 Joia Mare -----	21
2.2.3.4 Vinerea Mare-----	22
2.2.3.5 Sâmbătă Mare-----	22
2.2.3.6 Învierea-----	23
2.2.4 Sfântul Gheorghe -----	24
2.2.5 Constantin și Elena -----	25
2.3 Obiceiuri de vară -----	26
2.3.1 Rusaliile -----	26
2.3.2 Sânzienele-----	27
2.3.3 Sânpetru de Vară-----	29
2.3.4 Circovii-----	29
2.3.5 Sântilie -----	30
2.4 Obiceiuri de toamnă -----	31
2.4.1 Ziua Crucii -----	31
2.4.2 Sfânta Parascheva-----	32
2.4.3 Sâmedru - Sf. Dumitru -----	33
2.4.4 Sântandrei-----	34
2.5 Moșii de peste an-----	35
Capitol 3. Dansul folcloric românesc -----	37
3.1 Hora -----	37
3.2 Călușul-----	38
Capitol 4. Portul popular românesc -----	40
4.1 Istoria portului popular -----	40
4.2 Apariție și caracteristici -----	40

4.3 Portul din Bucovina-----	42
4.4 Costumul Călușarilor -----	43
Capitol 5. Snoave și zicători -----	44
Concluzie -----	46
Bibliografia -----	47
Cărți:-----	47
Reviste:-----	48
Resurse electronice: -----	48
Fotografii:-----	49
Sažetak -----	50

Introducere

Când vine vorba de diferențele între diferite popoare și națiuni, printre noțiunile care apar foarte des sunt etnografia și folclorul. Etimologia cuvântului etnografie provine din limba greacă, mai exact din cuvântul **ἔθνος** (*ethnos*), ceea ce înseamnă *grup etnic* și **γραφία** (*graphia*), ceea ce înseamnă *scris*. În dicționar etnografia este definită ca "*știința care clasifică popoarele lumii, studiază compoziția, originea și răspândirea lor, urmărește evoluția culturii lor materiale și spirituale, moravurile și particularitățile felului lor de viață, legăturile cultural-istorice reciproce*".¹ Folclorul este disciplina care se ocupă cu creațiile artistice, obiceiurile și tradițiile populare și care ne arată spiritul de națiune.²

În ultimii cinci ani am dezvoltat un mare interes pentru România și poporul român. Cu toate că limba în sine este foarte importantă, nu putem înțelege pe deplin un popor și comportamentul său dacă nu îi studiem etnografie și folclorul. P. W. Schmidt spune că etnografia nu poate să se ocupe decât de popoare particulare, singulare, fie sălbatice ori civilizate, etnologiei rezervându-i o misiune mai mare: de a desprinde natura spirituală a omului care contribuie la formarea societății.³

*"Românului țăran nu-i trebuie cărți astronomice, nici barometre, nici termometre, nici calendare tipărite. El e singur astronom și calendarist. Vremea l-a învățat a observa și a întipări bine în minte semnele de căpetenie prin cari se poate cunoaște dintr-o zi în alta ce fel de vreme are să fie, bună sau rea."*⁴ Prin urmare, putem spune că folclorul nu a fost doar un mod de viață, a fost, de asemenea, utilizat în procesul de învățare și în înțelegerea naturii. Deci, putem spune că este inevitabil să luăm în considerare ambele discipline, etnografia și folclorul, dacă vrem să învățăm ceva despre un anumit popor.

Chiar dacă multe din obiceiurile românești nu mai sunt așa de populare la sate, și chiar mai puțin la orașe, este foarte important să fie cunoscute. *"Cei ce trăiesc prin toate colțurile lumii trebuie să știe că părinții și bunicii, moșii și strămoșii noștrii au trăit în respect și cucernicie față de tot ceea ce a fost creat de către Spiritul Divin al Universului și față de pământul străbun. Datinile și tradițiile sunt o formă a acestui respect — chiar*

---

¹ DEX, vezi la *etnografie* (10.03.2014).

² DEX, vezi la *folclor* (10.03.2014).

³ Vrabie, p. 53.

⁴ Olteanu, p. 8.

*dacă au caracter mitologic, iar varietatea lor reprezintă infinitele resurse ale spiritualității neamului nostru, cu care nu putem decât să ne mândrim."*⁵

Pentru scrierea acestei lucrări am consultat mulți autori, cu abordări diferite, și fiecare dintre ei m-a învățat ceva nou și interesant.

Scopul acestei lucrări este foarte simplu. Vreau să împărtășesc ceea ce am învățat până acum, cu buna credință că va stimula și pe alții să recunoască bogăția culturii românești și faptul că popoarele noastre au atât de mult în comun. Sper că această lucrare va fi un bun început și va oferi cititorului suficiente informații pentru cercetări ulterioare.

---

⁵ Cristea (2006), p. 5.

Capitol 1. Mitul

Mitul este un element esențial al civilizației omenești, în care sunt codificate toate credințele și principiile morale populare. Mircea Eliade (1907-1986) a afirmat că "este considerat drept o istorie sacră, așadar o istorie adevărată" și că "devine modelul exemplar al tuturor activităților omenești semnificative".⁶ Miturile descriu originea lumii și a omului, ca și toate evenimente primordiale. "Dacă lumea există, dacă omul există, lucrul se explică prin aceea că ființele supranaturale au desfășurat o activitate creatoare în vremea începuturilor. Și omul e rezultatul direct al acestor evenimente mitice."⁷

În ceea ce privește poporul român, George Călinescu (1899-1965) consideră patru mituri ca fiind foarte importante - "S-au creat atfel niște mituri, dintre care patru au fost și sunt încă hranite cu o frecvență crescândă, constituind punctele de plecare mitologice ale oricărui scriitor național. Un străin care nu le-ar cunoaște ar pierde mult din semnificația poeziei noastre moderne."⁸

Cele patru mituri pe care le menționează Călinescu sunt *Traian și Dochia*, *Miorița*, *Meșterul Manole* și *Zburătorul*. Aceste mituri reprezintă patru probleme fundamentale – începuturile poporului român, situația cosmică a omului, problema creației și sexualitatea.⁹ În paginile care urmează o să prezentăm pe scurt miturile respective.

1.1 Traian și Dochia

În unele variante ale legendei, Dochia e fiica regelui Decebal, în altele este cunoscută numai ca *Baba Dochia*. Aceasta din urmă, în unele zone cunoscută și ca *Baba Marta*, cade întotdeauna la 1 martie sau *Mărțișor* și simbolizează unul dintre cele mai importante mituri românești.¹⁰ Aici vom menționa cele mai frecvente versiuni ale legendei.

O versiune a mitului, de largă răspândire, este cunoscută ca „*Traian și Dochia*”. *Traian este împăratul care, cucerind bogata țara a dacilor, s-a acoperit de glorie la Roma, Dochia fiind, după legendă, fata regelui dac, Decebal, care, învins, s-a sinucis spre a nu cădea în mâinile cuceritorilor. Urmarită de Traian, care s-a îndrăgostit de ea, Dochia*

---

⁶ Eliade, p.6.

⁷ Eliade, p.11.

⁸ Călinescu, p.62.

⁹ Călinescu, p.65.

¹⁰ Marian, p.281.

fuge pe muntele sacru Ceahlău, îmbrăcată în ciobăniță și mânându-și oile. Maica Domnului o salvează, prefacând-o împreună cu turma ei într-o formațiune stâncoasă.¹¹ O altă versiune spune că Baba Dochia era o femeie foarte rea și aspră. Asprimea și răutatea și-o arăta însă mai cu seamă față de nora sa, căci avea o noră pe care o asuprea foarte tare. A venit I mai și Baba Dochia o trimite pe nora sa în pădure să îi aducă niște căpșuni. Afară era un ger mare, nici frunză pe pomi nu se vedea astfel încât despre fragi nici vorbă nu putea să fie. Nora a început să plângă, știind că dacă se întoarce fără fragi bătrâna o va ucide în bătaie. Auzind strigătul ei, un înger se coboară din cer și-o întreabă de ce plânge. Ea îi explică probleme ei îngerului. Îngerul îi spune că poate soacra ei nu știe ce vreme e afară, sfătuind-o să se întoarcă acasă și să îi spună soacrei că afară e încă frig. Nora făcu așa cum îi spuse îngerul. Dar Baba Dochia n-a voit s-o creadă, zicând că numai de leneșă și de mangosită ce-i n-a putut afla. Baba Dochia o trimise și a doua și a treia zi, zicând dacă nu aduce fragi a treia zi, nu are de ce să mai întoarcă înapoi, că o omoară. Nora, știind că pe așa vreme fragi nu va putea afla, începu să plângă. Din nou, îngerul se scoboară din cer. Îi spune fetei să umple cofa cu cărbuni și să se întoarcă acasă fără să îl descopere. Când nora a ajuns acasă, i-a dat-o soacrei sale. Baba Dochia, descoperind cofa și văzând fragii zise: „Vezi! Dacă caută omul, găsește!” Gândindu-se că dacă sunt fragi, trebuie să fie primăvară, se porni acuma ea cu oile să le pască, să toarcă și să culeagă fragi. Dar afară era un ger ca acela, că și oile înțepeneau de frig. Baba Dochia se puse împotriva lui Dumnezeu, zicând că este primăvară, și ca nu cumva să înghețe de frig, se îmbracă în douăsprezece cojoace și apoi se porni cu oile. N-a apucat însă bine a ajunge în pădurea unde cugeta ea că va afla fragi, și iată că a și început a ninge și a ploua, și ningăul acela a ținut 12 zile neîncetat. Și în ziua întâia atâta ce a nins și a plouat, că tot cojocul de asupra i s-a udat și stricat. Baba Dochia, văzând că i s-a udat cojocul și că nu-l mai poate mult duce de ud și stricat ce-i, l-a aruncat jos; și a doua zi ningând și plouând, a aruncat pe al doilea cojoc, și a treia și iară, și tot așa a făcut ea în fiecare zi, până ce a aruncat toate cojoacele și a rămas dezbrăcată. Și la urmă, nemaiputând suferi frigul a înghețat și ea dimpreună cu toată turma sa. Și atunci Dumnezeu, pentru că i s-a pus împotriva și pentru că a voit să omoare pe nora sa, a prefăcut-o, spre pedeapsă, într-o stâncă de piatră, care se vede și astăzi pe vârful unui munte de sub care izvorăște și curge un izvor limpede de apă, din care beau oamenii.¹²

---

¹¹ Călinescu, p.62.

¹² Marian, p. 281-285.

O altă variantă povestește despre *Baba Dochia care a avut un fiu, pe numele său Dragobete, care s-a căsătorit împotriva dorinței ei cu o fată frumoasă și tânără ca primăvara. Pentru a-și necăji nora, într-o zi rece de iarnă, i-a dat acesteia un ghem de lână neagră și a trimis-o la râu să-l spele, spunându-i să nu se întoarcă până când lâna nu devine albă. Fata a încercat să spele lâna, dar chiar dacă degetele sale au început să sângereze, culoarea lânii rămânea tot neagră. De disperare, pentru că nu se putea întoarce acasă la soțul iubit, a început să plângă. Impresionat de durerea fetei, Mărțișorul i-a apărut în cale și i-a dat o floare roșie, spunându-i să spele lâna cu ea. Mulțumindu-i, fata a pus floarea în apă, a spălat lâna și a constatat cu uimire că lâna s-a albit. Fericită că a reușit să ducă la bun sfârșit această sarcină grea, și-a îndreptat pașii spre casă, dar nu a fost primită bine, soacra sa, din contră, auzind povestea fetei a acuzat-o că Mărțișor era iubitul ei. După această întâmplare, Dochia a pornit împreună cu turma sa spre munte, fiind convinsă că primăvara venise deja, altfel de unde ar fi putut Mărțișor să aibă floarea? Baba Dochia a început a-și bate joc de Mărțișor, zicând: Pe făurari, / Îl trag prin găunari, / Pe mărțișor, / Prin ciurișor!¹³ În fiecare zi a călătoriei sale, și-a scos, rând pe rând, cele doisprezece cojoace pe care le purta, până a rămas fără nici unul. A plecat pe soare, dar după ce a ajuns la munte, a început a ploua și a ninge. Pe cât de frumos fusese la începutul zilei, pe atât de urât se făcuse acum. Ninge și totul începuse să înghețe. Dochia a înghețat împreună cu oile sale, transformându-se, conform legendei, în stană de piatră. Mărțișorul a omorât-o pe Baba Dochia pentru că l-a batjocorit.*

Legende de mai sus menționează douăsprezece zile și douăsprezece cojoace, dar există și altele cu doar nouă zile. Zilele Babei se încep la 1 martie și durează nouă sau douăsprezece zile. Baba Dochia are douăsprezece cojoace, șase rele (șase zile friguroase) și șase bune (șase zile frumoase); sau în alta versiune nouă cojoace. Dacă ninge în aceste zile, se spune că baba își scutură cojoacele. Leapădă zilnic unul câte unul, când l-a lepădat pe ultimul, începe și vremea a se încălzi.¹⁴

1.2 Miorița

Împreună cu *Meșterul Manole*, balada păstorească *Miorița* este cea mai cunoscută baladă în România, cu valoare atât artistică, cât și folclorică. A fost descoperită în zona Vrancei¹⁵ de poetul Alecu Russo (1819-1859) și publicată de Vasile Alecsandri (1821-

---

¹³ Marian, p. 296.

¹⁴ Fochi (1976), p. 24-25.

¹⁵ Fochi (1964), p. 535.

1890) în 1852 în volumul intitulat "*Poezii populare ale românilor*".¹⁶ Cântecul provine din Transilvania, unde era cunoscut sub formă de colindă, cântată în timpul sărbătorilor de iarnă, dar în regiunile din sudul și estul țării s-a transformat în baladă.¹⁷ Până astăzi au fost publicate peste 1000 variante ale Mioriței și este cunoscută în Banat, Dobrogea, Moldova, Muntenia și Oltenia, având propria sa melodie.

Balada populară este o specie a genului epic, în versuri negrupate în strofe, de mare întindere, cu o acțiune simplă, lineară, menită să aducă în prim plan personajele, puține, dar reprezentate în antiteză. Acțiunea se desfășoară într-un spațiu frumos și pașnic, iar momentul este atemporal.¹⁸

Într-o zi de toamnă, coboară din munți pentru iernat trei turme de oi conduse de ciobani: unul moldovean, unul ungurean și unul vrâncean. Ciobanul moldovean e mai bogat, are mai multe oi, cai pricepuți și câini curajoși. De aceea, este invidiat de ceilalți doi ciobani. Ungureanul și vrânceanul decid să-l omoare pe ciobanul moldovean și să-i ia averea. Miorița năzdrăvană află de crima care se pregătește stăpânului sau și îi spune de pericol. De asemenea, își roagă stăpânul să se apere: să se întoarcă la negru zăvoi și să-și cheme în ajutor un câine. Ciobanul nu face nici un gest de apărare, privește cu demnitate posibilitatea morții. El își exprimă ultimele dorințe într-un testament tulburător. O roagă pe mioară să le spună celor doi ciobani să-l îngroape în apropierea stânei sale, ca să fie aproape și după moarte de strungă și de oi. Dorește ca la capul lui să fie puse cele trei fluierașe, de os, de soc și de fag, și să fie bocit de vânt, de glasul fluierașelor și de oi. Totodată ciobănașul vrea ca mioara să ascundă oilor că el a murit, de aceea să le spună că s-a însurat cu o crăiasă mândră și că la nunta lui a participat întreaga natură. Că nunii au fost soarele și luna, nuntașii au fost brazii și păltinașii, preoții au fost munții mari, făcliile au fost stelele, iar lăutarii - păsările. La această nuntă însă ar fi căzut o stea, ceea ce sugerează stingerea unei vieți omenești. Ciobanul o roagă pe mioară ca în cazul în care va veni mama lui să-și caute fiul, tânăr, frumos și înalt, cu fața albă, cu mustață de forma spicului de grâu, cu părul negru și ochi albaștri, să-i spună că s-a însurat cu o fată de crai, dar nu și că la nunta lui a căzut o stea.

---

¹⁶ Fochi (1964), p.124., vezi și 129.

¹⁷ Fochi (1964), p. 539.

¹⁸ Costin, p. 90-117.

Balada *Miorița* a atras o atenție nu numai în România, ci și în străinătate. Celebrul poem a trezit admirație printre istorici, lingviști, folcloriști, poeți, diplomați, etc. Sunt scrise numeroase studii despre această perlă a literaturii române, cum este adesea numită.¹⁹

Există mai multe ipoteze asupra timpului genezei *Mioriței* ca și asupra creatorului baladei, și anume că ea este opera colectivă a poporului, o creație individuală, sau o creație succesivă. A fost scrisă în secolul al XIV/XV-lea în opinia filologului B.P. Hașdeu (1838-1907) și etnologului A. Fochi (1920-1985), în secolul al XVI-lea după folcloristul I. Diaconu (1903-1984), în secolul al XVII-lea potrivit filologului O. Densușianu (1873-1938) sau mai târziu, în secolul al XIX-lea după părerea scriitorului D. Zamfirescu (1858-1922).²⁰

Unii autori, Russo, Eminescu (1850-1889), Ibrăileanu (1871-1936), Ciopraga (1916-2009), au crezut că *Miorița* a fost scrisă de un poet genial, dar cel mai probabil e că este o producție folclorică succesivă, socotită, deci, o creație anonimă, transmisă pe cale orală din generație în generație.²¹

Miorița e plină de simboluri religioase și despre ea s-au dezvoltat și multe teorii filozofice. După unele teorii, poziția fatalistă a ciobanului din baladă reprezintă poziția poporului român față de viață, dar mulți autori nu sunt de acord cu acest lucru.²² Una dintre cele mai cunoscute lucrări în legătură cu *Miorița* este *Spațiul mioritic* din 1936, în care filozof Lucian Blaga (1895-1961) interpreta mitul mioritic din perspectiva filozofiei culturii. Despre tema respectivă au scris mulți scriitori români, ca Odobescu (1834-1895), Densușianu, Călinescu, Fochi, Eliade, Noica (1909-1987) etc., dar și istoricul francez J. Michelet (1798-1874). A fost, și a rămas o mare inspirație pentru oamenii de artă.²³

Studiul lui Adrian Fochi semnalează prezența *Mioriței*, în fragmente sau texte alterate, în unele zone ce depășesc granițele administrative ale țării: zona macedoneană, sârbească, moldovenească, ucraineană și maghiară. Totuși, s-a menținut exclusiv în comunitățile vechi românești. Cu siguranță, *Miorița* este cea mai cunoscută și mai apreciată creație românească populară peste hotare. Există un număr impresionat de traduceri în limbile de mare circulație.²⁴

---

¹⁹ Ursache, p. 282.

²⁰ Fochi (1964), p. 133-171, vezi și 532.

²¹ Fochi (1964), p. 535-537.

²² Fochi (1964), p. 551.

²³ Fochi (1964), p. 552.

²⁴ Ursache, p. 282.

Marile proporții ale acestui mit se deduc și din faptul că a fost comparată cu *Divina Comedie* a lui Dante Alighieri (1265-1321).²⁵ Poate că descrierea cea mai pitorească a acestei "flori fără moarte a mării literaturi nescrise"²⁶ este cea a lui M. Sadoveanu (1880-1961), care a afirmat că „*Cântecul mioarei rămâne singur între mii de cântece, ca un pisc pleșuv între muncele.*”²⁷

1.3 Meșterul Manole

Monastirea Argeșului dezvoltă unul dintre miturile esențiale ale folclorului românesc. Cunoscută și ca *Legenda mănăstirii Curtea de Argeș* sau *Balada Meșterului Manole*, această baladă poate fi găsită și în alte țări balcanice. Dar pentru români faptul că se regăsește la popoarele înconjurătoare nu este important, pentru că este un simbol al unei idei generale și valoarea mitului este proprie literaturii române.²⁸ O dovedește numărul variantelor descoperite în acest spațiu al Europei: 311 grecești, 165 românești, 87 bulgare, 38 maghiare, 37 sârbo-croate, 19 albaneze, 5 aromâne și 4 țigănești, dar în folclorul românesc are o poziție specială.²⁹

Primul care a publicat o variantă a baladei a fost Vasile Alecsandri în 1853. A fost tipărită în doua dintre broșurile sale, sub titlu *Negru Vodă și Manoli* sau *Monastirea Argesului*.³⁰

Monastirea Argeșului este în același timp baladă și legendă. Este o baladă pentru că are toate elementele necesare să se constituie într-un poem narativ cu elemente descriptiv-lirice: o temă interesantă și un erou excepțional cu un destin inevitabil. Este o legendă fiindcă este legată de construirea unei mănăstiri, cea de la Curtea de Argeș, zidită în timpul domniei lui Neagoe Basarab (1459-1521), între anii 1512 și 1517.³¹

În prima parte a baladei, Negru-Vodă împreună cu zece meșteri mari caută pe malul Argeșului locul perfect pentru a construi o mănăstire. Mergând astfel, se întâlnesc cu un ciobănaș care le povestește despre un zid părăsit și neterminat într-un loc foarte frumos. Ajungând acolo, voievodul decide să construiască o mănăstire unică în lume prin frumusețea și măreția sa. De asemenea, el este hotărât să le ofere meșterilor averi, să îi facă boieri dar, în același timp, îi și amenință că în caz de nereușită vor muri. Domnitorul

---

²⁵ Călinescu, p. 62.

²⁶ Sadoveanu, p. 90.

²⁷ Sadoveanu, p. 91.

²⁸ Călinescu, p. 64.

²⁹ Taloș, p. 139.

³⁰ Taloș, p. 45.

³¹ Călinescu, p. 64, vezi și Taloș, p. 47.

dorește construirea mănăstirii nu numai din orgoliu sau pentru perpetuarea unei tradiții, ci și pentru a sanctifica acel loc, învingând forțele malefice. Meșterii lucrează din greu, dar tot ce construiesc în timpul zilei, noaptea se surpă. La un moment dat, Manole visează că zidurile vor rezista numai dacă meșterii vor zidi în temeliile construcției prima femeie, soție sau soră, care va veni în ziua următoare cu mâncare și băutură. Meșterii jură să păstreze secretul, dar sunt neliniștiți. Cel mai îngrijorat este Manole care, a doua zi, dis-de-diminează, cercetează zarea pentru a afla care este femeia destinată zidirii. Când observă că cea care se apropie este chiar soția lui, Ana, Meșterul are o criză de egoism pentru că este nevoit să zidească ce are mai de preț. Sperând să schimbe destinul, el roagă pe Dumnezeu ca s-o oprească. Cerul se înduplecă și răspunde rugăminților lui, dezlănțuind stihiiile naturii, în încercarea de a o opri pe Ana, dar nimic nu o poate întoarce din drum. Când ea ajunge, Manole își învinge durerea și începe s-o zidească, dar îi spune că este o glumă. El suferă nu numai pentru că nu poate înălța mănăstirea, ci pentru că nu o poate face fără sacrificiul Anei. Ana acceptă jocul și în timpul zidirii treptate invocă, pe rând, durerea trupului, plânsul copilului pe care-l poartă-n ea și sfârșitul pe care și-l presimte, căci în cele din urmă își dă seama că este condamnată. Negru-Vodă își face apariția când este terminată mănăstirea și meșterii fac marea greșeală de a-i spune că ar putea construi o mănăstire și mai frumoasă. Auzind aceasta, domnitorul îi lasă să moară pe acoperiș. Încercând să-și depășească condiția, ei își fac aripi din șindrilă, dar nu reușesc să zboare, se prăbușesc și mor. Glasul mult iubit al Anei îl tulbură pe Manole care înțelege că și-a îndeplinit menirea creatoare. Dar pentru el în viața de aici nu mai există fericire și nici dragoste. De aceea încearcă s-o întâlnească pe Ana în singurul mod care i se mai părea posibil- prin moarte. Pe locul unde se prăbușește Manole izvorăște o apă, deci el a murit prefăcându-se în fântână.

Istoricul literar George Călinescu a afirmat că acest mit "simbolizează condițiile creațiunii umane, incorporarea suferinții individuale în opera de artă. În moartea meșterului și în indiferența voevodului pentru ființa lui concretă, s-a putut vedea un simbol al obiectivității absolute a creației. Multitudinea primește opera ca fenomenalitate independentă și ignorează pe artist."³² În ceea ce privește geneza baladei, exista câteva teorii. E posibil ca variantele balcanice să aibă drept prototip versiunea greacă. Unul dintre cercetători, folcloristul maghiar Vargyas (1914-2007), a utilizat 295 de variante grecești și numai 259 de la celelalte popoare. Un alt folclorist, profesorul Mihail Arnaudov (1878-

---

³² Călinescu, p. 65.

1978) din Sofia, a considerat că din Grecia a fost transmisă întâi bulgarilor, iar aromânii au primit-o pe de o parte de la greci, iar pe de alta de la bulgari. Dar o teorie diferită a fost emisă în 1929 de lingvistul Petar Skok (1881-1956), care considera că balada a fost creată și a devenit populară printre zidarii aromâni.³³

Mai multe variante ale baladei au fost publicate de Vasile Alecsandri și folcloristul Gheorghe Dem Teodorescu (1849-1900), și apoi traduse în mai multe limbi străine: germană, franceză, spaniolă, maghiară și engleză. Dar tema jertfei zidurii a avut cel mai mult succes în domeniul literaturii culte, deoarece balada aceasta populară a inspirat și mulți scriitori români.³⁴

1.4 Zburătorul

Poezia *Zburătorul*, de asemenea și sub forma de *Sburătorul*, reprezintă un mit erotic. Există și la popoarele din vecinătate, sub alte nume, dar, oricum, acest mit are un loc important în mitologia românească. Titlul baladei provine din credința populară care a generat mitul *Zburătorului*, deoarece el este o semidivinitate erotică, un demon frumos care dă fetelor pubere tulburările și tânjirile întâii iubiri, simbolizând agonia iubirii.³⁵

Zburătorul poate lua forma de șarpe sau zmeu și poate intra pe coș în casă, unde se transformă într-un tânăr frumos și pasionat, care-și chinuiește victima, de obicei o fată tânără, tulburand-o până la epuizare cu senzația chinuitoare a dragostei neîmplinite. De fapt el apare în vis, uneori ca semizeu acoperit cu solzi argintii și cu aripi albe pe umeri. Este vorba aici despre fetele care sunt încercate de sentimentul de dragoste pentru prima oară și de aceea ele nu-l recunosc, el manifestându-se ca o boală: *Într-un sat românesc, o fată, Florica, se plânge mamei sale despre starea sa: este cuprinsă de visare, se simte privită de ochi nevăzuți, este bântuită de teamă și de o emoție neobișnuită. Florica cere tratament, ajutor vrăjitoresc și sfaturi materne, dar mama ei oftează neajutorată și cade pe gânduri. Vine seara, oamenii se întorc de la muncă, satul se animă, apoi, treptat, se așterne liniștea. La miezul nopții, coboară peste sat un balaur de lumină, care se strecoară pe coșul ul casei în care locuiește Florica. Niște femei îl vad și știu că este un zburător, care se transformă într-un tânăr fermecător și înrobește sufletele fetelor. El este de neînvins.*³⁶

---

³³ Taloș, p. 18-30.

³⁴ Taloș, p. 139.

³⁵ Călinescu, p. 65.

³⁶ După Rădulescu, p. 87-91.

Despre *Zburător* nu s-a scris așa de mult ca despre *Miorița* și *Meșterul Manole*, dar acest mit fundamental a servit ca sursă de inspirație pentru numeroase opere din literatura română cultă. Versiunile cele mai renumite sunt *Zburătorul* de poetul I.H. Rădulescu (1802-1872), *Crai nou* de Vasile Alecsandri și *Luceafărul* de M. Eminescu - probabil și cel mai cunoscut. Călinescu a afirmat chiar că "*Incepând cu Rădulescu nu este liric român care să nu fi reluat mitul în diferite chipuri. Unii au crezut că trebuie să ducă aceste producții spre o sursă romantică, ceea ce este fals, fiindcă unii din poeți nici măcar nu aveau noțiunea temei occidentale. Singura notă romantică este întemeierea pe tradiții populare*".³⁷

---

³⁷ Călinescu, ibidem.

Capitol 2. Obiceiuri

Când vine vorba de folclorul unui popor, nu putem evita obiceiurile sale. Această bogăție a poporului care este transmisă prin tradiție, în colectivitățile rurale este cea care dăruiește ritm propriu vieții³⁸ și care reflectă concepția despre lume a oamenilor în contextul în care trăiau.³⁹ La sate, respectarea obiceiurilor și tradițiilor este o condiție pentru cei care vor să aibă o imagine bună printre consătenii lor. Folcloristul și etnologul Mihai Pop (1907-2000) a dat următoarea definiție: "Obiceiul cuprinde ansamblul manifestărilor folclorice legate de un anumit eveniment sau de o anumită dată".⁴⁰

În ceea ce privește originea obiceiurilor, unele sunt moștenite din cultura traco-dacă, unele de la romani. Altele sunt împrumutate de la alte popoare cu care românii au fost în contact. Există și obiceiuri care s-au format în perioada feudală, iar un rol foarte important a avut și biserica, pentru că a introdus obiceiuri noi și a schimbat formele obiceiurilor mai vechi.⁴¹

Obiceiurile pot fi calendaristice sau de ocazie, de exemplu nașterea, nunta, înmormântarea, etc., dar aici le vom menționa numai cele calendaristice.

Cercetătorul etnograf Simeon Florea Marian (1847-1907) împarte obiceiurile românești în două categorii: unele legate de biserică, cunoscute de creștini, și altele, nelegate, numite păgâne.⁴² Deci, pe lângă calendarul oficial, recunoscut de stat și Biserică, românii folosesc și un calendar neoficial - calendarul popular - creat de popor și transmis folcloric. În contrast cu calendarul bisericesc și cu calendarul civil, care constituie un simplu tabel al zilelor grupate pe săptămâni și luni, calendarul popular arată când este timpul bun pentru arat și semănat.

Folcloriștii Tudor Pamfile (1883-1921) și Ion Ghinoiu (1941-) împart sărbătorile și obiceiurile în legătură cu anotimpurile. Folosind modelul lor, o să menționăm obiceiurile cele mai importante care se practică în România, unele cunoscute și la alte popoare, dar și cele specifice românilor, care pot fi interesante pentru cei care nu le cunosc.

---

³⁸ Pop (1999), p.38.

³⁹ Pop (1999), p.36.

⁴⁰ Pop (1999), p. 33.

⁴¹ Pop (1999), p. 40.

⁴² Marian, p. 3.

2.1 Obiceiuri de iarnă

Sărbătorile și obiceiurile populare de iarnă încep cu Moș Nicolaie, la 6 decembrie, cu toate că iarna calendaristică începe de la 21 decembrie. Principalele sărbători de iarnă sunt: Crăciunul, Anul Nou și Boboteaza.

2.1.1 Moș Nicolae

În mod tradițional, sărbătorile de iarnă au fost întotdeauna cele mai interesante pentru copii, care așteaptă cu nerăbdare prima zăpadă și ocaziile în care primesc cadouri. În afară de Crăciun, acest fel de ocazie este și ziua de Sfântul Nicolae.

Cunoscut și ca Sf. Neculai sau Sân-Nicoară, dar mai mult ca Moș Nicolae, se crede ca este al doilea sfânt făcut de Dumnezeu.⁴³ Se consideră că protejează copiii, dar și tâlharii și corăbierii. O istorie povestește că Sfântul Nicolae a călătorit în Palestina și pe mare a fost prins într-o furtună teribilă. Sfântul a început a se ruga către Domnul și îndată s-a liniștit marea.⁴⁴

Probabil mai cunoscuta este povestea despre cadourile împărțite pe furiș noaptea. Se crede că însuși Sfântul Nicolae a ajutat trei fete. Tatăl lor a fost un om sărac și a vrut să-și trimită fetele în lume pentru ca să câștige bani cum știu ele. Sfântul Nicolae a auzit despre nenorocirea aceasta. Noaptea, a aruncat pe furis o pungă plină cu galbeni în casa omului. Cu banii, fată cea mai mare a reușit să se mărite repede. La fel a făcut Moșul și pentru următoare două fete.⁴⁵ De atunci și până azi e un obicei vechi, nu numai la români, de a face cadouri în această zi. În seara lui Moș Nicolae se crede ca Moșul vine la geamuri și îi vede pe copiii care dorm și sunt cuminți, lăsându-le în geamuri dulciuri și alte cadouri, însa tot el este acela care-i pedepsește pe cei leneși și neascultători. În dimineața de Sf. Nicolae copiii cuminți găsesc în ghetă cadouri de la Moșul, care nu li se arată niciodată.

2.1.2 Tăiatul porcilor

Ritualul tăierii porcului are loc în 20 decembrie, la ziua de Ignat, de obicei în zori sau dimineața. Sacrificiu sângeros al porcului amintește de jertfele aduse zeităților în Antichitate și reprezintă deschiderea ciclului sărbătorilor de înnoire a timpului la solstițiul de iarnă.⁴⁶

În multe părți ale României este obiceiul să se taie porcii, sau cel puțin o pasăre - găină, rață, gâscă, pentru că se crede că e bine să se verse sânge în ziua de Ignat, pentru că

---

⁴³ Pamfile (1997), p. 238.

⁴⁴ Olteanu, p. 517 vezi și Pamfile (1997), p. 245.

⁴⁵ Pamfile (1997), p. 245.

⁴⁶ Ghinoiu (2002), p.138.

atunci vei fi ferit de boli. Porcul care n-a fost tăiat în ziua de Ignat nu mai mănâncă și nu se mai îngrașă, pentru că în ziua de Ignat și-a visat cuțitul.⁴⁷

O altă posibilitate este tăierea porcului în ziua de Ajunul Crăciunul,⁴⁸ dar aceasta este mai rară.

2.1.3 Crăciunul

2.1.3.1 Nașterea Domnului

După legenda, Dumnezeu, văzând că oamenii sunt asupriți de rău, L-a trimis pe Arhanghelul Gavril să-i anunțe declare Fecioarei Maria nașterea, prin puterea Duhului Sfânt, a Fiului lui Dumnezeu, făcut om, Iisus Hristos. Cei trei regi, cunoscând această prorocie, așteptau o stea pe cer pe care când au văzut-o au urmat-o și, căzând în genunchi, ei s-au închinat Lui Iisus și I-au adus cadouri, aur și tămâie.

Crăciunul, ziua Nașterii Domnului Iisus Hristos, este alături de Paște, cea mai mare sărbătoare a creștinismului. Sărbătoarea de Crăciun culege o mulțime de obiceiuri.

2.1.3.2 Moș Crăciun

Moș Crăciun este un personaj popular împrumutat din lumea apuseană. El apare ca un om în vârstă cu barba și părul alb, îmbracat în costum roșu, purtând un sac plin de cadouri în spate. Trăiește undeva în Laponia, dar în noaptea de Crăciun el călătorește în jurul Pământului și împarte cadouri tuturor copiilor.

Există și legende care spun că Moș Crăciun era stăpânul staulului unde au găzduit Iosif și Maria. După ce Maria l-a născut Iisus, Crăciun l-a așezat pe Iisus sub un măr și, culegând fructe, le-o azvârlit de bucurie, ca semn de dărnicie, la toți copiii ce treceau pe acolo.⁴⁹

Pe lângă Moș Crăciun se mai menționează și Moș Ajun, care seamănă cu Moș Crăciun precum frații gemeni. După tradiție, Moș Ajun a murit curând după nașterea lui Iisus și Crăciun l-a îngropat sub pomul unde fusese pus întâi Iisus.⁵⁰

În 1948, după ce comuniștii au preluat puterea în România, sărbătoarea de Crăciun a fost declarată ilegală. Scurt timp după aceasta un nou personaj a fost introdus: Moș Gerilă. Copiilor li-a spus că Moș Gerilă le aduce daruri, în acel timp, la fiecare 30 decembrie.

---

⁴⁷ Pamfile (1914), p. 201.

⁴⁸ Pamfile (1914), p. 388.

⁴⁹ Fochi (1976), p. 209.

⁵⁰ Olteanu, p. 551.

Putem sa credem în orice legendă, sau să nu credem. Dar nu există nici o îndoială cu privire la faptul că Moș Crăciun rămâne una dintre cele mai cunoscute simboluri ale sărbătorilor de iarnă.

2.1.3.3 Pregătirea turtelor și colacilor

O grijă de seamă a femeilor, în preajma Crăciunului, este pregătirea turtelor și a colacilor pentru ziua de Ajun. De obicei, covrigii se dau colindătorilor mărunți, cu colăcei se răsplătesc colindători cei mai mulți, iar colacii se dau flăcăilor.⁵¹ De asemenea, este important ca masa de Ajun să se sfințească.⁵²

2.1.3.4 Colindatul

Începând cu noaptea de 23 spre 24 Decembrie, de la miezul nopții și până la revărsatul zorilor, în sate și orașe întâlnim colindători. Cu traista după gât, cu bâta în mână și cu căciula pe urechi, colindătorii merg din casă-n casă și cântă. Acestea sunt unele dintre cele mai cunoscute colinde:

2.1.3.4.1 Moș-Ajunul

În seara de 23 spre 24 decembrie, cetele de copii merg din casă în casă și cântă:

Moș Ajunul, / buna dimineața/ Am venit si noi o dată,/La un an cu sănătate,/

Domnul sfânt să ne ajute, / La covrigi și la nuci multe./

Ne dați, ne dați,/ ne dați ori nu ne dați?/ Bună dimineața la Moș Ajun!

Li se dau covrigi, colăcei, poame, bani, chiar și paharel de vin.⁵³

Foto 1

---

⁵¹ Pamfile (1997), p. 267.

⁵² Pamfile (1997), p. 277.

⁵³ Pamfile (1997), p. 271-272.

2.1.3.4.2 Zorile

Colindă cunoscută mai mult în Oltenia. În noaptea Crăciunului, când este aproape de a se revărsa zorile, când pleacă femeile și fetele la tămâiat morții, lăutarii pleacă pe la casele sătenilor chiaburi și le cântă la fereastră.

Alteori prin zori se înțeleg colindele ce se cântă dimineața când colindătorii au isprăvit de colindat.⁵⁴

2.1.3.4.3 Steaua

De la Crăciun și până la Bobotează copiii umblă cu Steaua. Acest obicei vrea să amintească de steaua care a declarat nașterea lui Iisus și pe care au văzut-o cei trei regi. Copii care umblă cu Steaua se numesc stelari, colindari sau crai. De obicei, cu steaua, care are și clopoțel, umblă doi stelari. Mai rar sunt mai mulți, iar cântecele povestesc despre Nașterea Domnului.⁵⁵

2.1.4 Anul Nou

2.1.4.1 Plugușorul

Plugușorul este un obicei românesc străvechi și nu există decât pe teritoriile fostei Dacii. Se practică mai cu seamă în Moldova, este legat de agricultură și nu e prea cunoscut de către orașeni.⁵⁶ Se practică din seara Anului Nou sau Sfântului Vasile.⁵⁷

Plugul este purtat în general de către patru boi. Dară numai frunțașii satelor pot să aibă câte patru boi, și prin urmare și plugul lor propriu. Săteni cei mijlocii au de obicei numai doi boi, deoarece se însoțesc doi vecini și merg împreună.⁵⁸ Fiecare om are rolul său: plugarul ține coarnele plugului, mănătorul are traista pentru daruri și urătorul recită poezia. La plug se pune clopoțel ca să atragă atenția trecătorilor și să se alunge duhurile malefice și să se purifice spațiul.⁵⁹ La fel, se ornează cu hârtie colorată, crengi de brad, panglici, servetele și flori.⁶⁰ Colinda plugușorului se recită din casă-n casă din seara până la dimineața Anului Nou:

*Seara sfântului Vasile/Fie-vă boieri de bine! / Seara sfântului Vasile / De mulțișor a-
nserat / Dar noi am întârziat / Și la boieri n-am urat. / Și-a fost vremea mai de mult, / Dar*

---

⁵⁴ Pamfile (1997), p. 342-343.

⁵⁵ Pamfile (1997), p. 345-347.

⁵⁶ Cristea (2007), p. 28.

⁵⁷ Marian, p. 22.

⁵⁸ Marian, p. 23.

⁵⁹ Cristea (2007), p. 29.

⁶⁰ Pop (1999), p. 89.

*noi nu ne-am priceput, / Tot ca băieți am făcut, / A fost vreme de cu seară / Dar noi n-am
băgat în seamă! / Mînați mîi! / Hăi! Hăi!...*⁶¹

Urarea este acompaniată cu pantomimă care în mod dramatic prezintă muncile agricole. Urarea și pantomima sunt pline de umor și ironie, deoarece acest obiceiul este foarte vesel. După recitare se face brazdă în curte și în această brazdă femeile de casă presară grâu. La final, colindătorilor li se dăruiesc colaci, fructe, bani, cârnați, pentru care se mulțumește.⁶²

În unele regiuni există credința că, dacă nu au venit colindători cu plugușorul, tot anul îți va merge rău.⁶³

2.1.4.2 Sorcova

Sorcova este un obicei popular românesc, practicat pe 1 ianuarie, și este mai ales bucuria copiilor, pentru că îl practică cei mici de la 3 până la 12 ani.⁶⁴ Ion Ghinoiu spune că sorcova este o "*divinitate fitomorfă invocată de copii în prima zi a anului, ca să aducă oamenilor sorcoviți viață lungă, sănătate și prosperitate*".⁶⁵ Sorcova se realizează dintr-o ramură de pom fructifer sau de trandafir, care se taie și pune în apă la înmugurit și înflorit în ziua de Sântandrei (30 decembrie) sau Moș Nicolaie (6 decembrie).

Acest simbolul al vegetației de primăvară se decorează cu hârtie colorată, flori, chiar cu clopoțel. Copiii își sorcovesc părinții și rudele și după aceasta merg în grupuri de doi – trei să colinde prin vecini. Textul cântecului este simplu și este recitat cu înclinarea sorcovei în direcția unei anumite persoane, precum o baghetă magică:

*Sorcova, vesela,/ Peste vară, primăvară,/ Să trăiți, să-mbătrâniți,/ Ca un măr, ca
un păr,/*

*Ca un fir de trandafir,/ Tare ca fierul, Iute ca oțelul./ Tare ca piatra, Iute ca
săgeata,/*

*La anul și la mulți ani!*⁶⁶

Copii primesc și cadouri pentru urarea lor, turte, faguri de miere sau bani.⁶⁷ După încetarea colindatului, sorcova se păstrează peste an într-un loc curat al casei ca ceva sfânt.⁶⁸

---

⁶¹ Marian, p. 23.

⁶² Marian, p. 22-38.

⁶³ Cristea, ibidem.

⁶⁴ Marian, p. 118.

⁶⁵ Ghinoiu (2008), p. 280.

⁶⁶ Marian, p. 119.

⁶⁷ Marian, p. 121.

⁶⁸ Ghinoiu (2008), p. 281.

2.1.5 Boboteaza

În conformitate cu canoanele bisericii, Boboteaza este ziua în care Ioan Botezătorul îl botează pe Iisus în apa Iordanului. Botezul se consideră una dintre cele șapte Taine, fără de care nu este posibil să fii creștin. Este ziua în care se sfârșesc datinele și petrecerile începute în ziua de Crăciun și Anul Nou.

În ajunul Bobotezei oamenii postesc ca să aibă bogăție prin acest sacrificiul. Sub fața de masă se pun sare, mei, tărațe și fân. Preotul trece cu agheasmă din casă în casă și stropește cu apă sfințită hainele bune astfel încât acestea sunt protejate de molii. În ziua Ajunului, copiii nu sunt bătuți ca să nu facă bube peste an și femeile nu se ceartă cu bărbații.⁶⁹ În ziua de Bobotează cel mai important obicei este marea sfințire a apei, numita și Iordanul. Se face agheasmă mare, lângă fântână sau o apă curgătoare.⁷⁰ Oamenii iau agheasmă, își stropesc gospodăria și păstrează ce-a mai rămas.

Pe lângă sfințirea apei sunt și altele credințe interesante legate de ziua de Bobotează. De exemplu, dacă în dimineața Bobotezei băiatul sau fata cade, se crede ca se va căsători în acel an. Dimpotrivă, exista și credința că dacă aceasta se întâmplă va muri până la anul. Se consideră că lupii sunt periculoși pentru oameni numai în ziua de Bobotează.

Mai departe, din care parte bate vântul în ziua aceasta, în acea parte se culcă grâul în anul curent. Unii oameni iau grâu fiert și-l aruncă în pod, zicând ca să dea Dumnezeu să crească grâul așa de mare ca până-n pod.⁷¹

În unele părți ale Moldovei femeile în ziua de Bobotează fac turtă cu cenușă frământată în agheasmă și o păstrează pentru tot anul.

În multe părți și mai ales în Transilvania, bucatele de căpetenie în ziua de Bobotează sunt răciturile sau cotoroagele.⁷²

---

⁶⁹ Nicolau, p.35.

⁷⁰ Marian, p. 143.

⁷¹ Marian, p. 143.

⁷² Marian, p.145.

2.2 Obiceiuri de primăvară

Primăvara este anotimpul care simbolizează renașterea naturii și viața. În tradiția românească, prima zi de primăvară se consideră 1 martie, ziua în care se sărbătorește mărțișorul.

2.2.1 Mărțișorul

Românii au o frumoasă tradiție străveche în prima zi a lunii martie – Mărțișorul. Numele său este diminutivul lunii martie. În cele mai multe părți din Bucovina, și mai cu seamă din Moldova, Muntenia și Dobrogea, există datina ca părinții să lege la 1 martie copiilor lor câte o monedă de argint ori de aur la gât, ori se pune în piept sau la mână.⁷³

După tradiție, mărțișorul este alcătuit dintr-o fundiță din mătase roșie cu alb, care semnifică împletirea dintre iarnă și primăvară, și la care se adaugă alte simboluri ale norocului. Este o amuletă și se credea ca purtătorii mărțișorului vor fi sănătoși, drăgăstoși și norocosi, protejați de boli și de deochi. Fetele își puneau mărțișorul la gât ca să fie frumoase ca florile, cu tenul alb și obraji rumeni și ca să nu fie pârlite de soare pe timpul verii.⁷⁴

Foto 2

Această sărbătoare populară românească celebrează venirea primăverii. În cea mai mare parte a țării se oferă mărțișoare persoanelor feminine apropiate și de toate vârstele, ca

---

⁷³ Marian, p. 312.

⁷⁴ Godea, p. 459.

mici semne de prețuire și dragoste.⁷⁵ Mărțișorul se purta până în momentul în care se considera că iarna s-a terminat definitiv și că spiritul ei nu mai este periculos pentru oameni. Șnurul se pune pe ramurile unui pom roditor. Dacă pomul dădea rod bogat, este semn că purtătorul va avea un an plin de împliniri.⁷⁶

Există o legătură între Martie și zeul roman, Marte, deoarece, în Roma antică, acest zeu era un simbol al renașterii, al câmpiilor verzi, al turmelor de oi și al dragostei. Romanii obișnuiau să sărbătorească acest zeu în prima zi a primăverii, se presupune că și tracii, ca și dacii. Deși nu știm prea multe despre daci, se presupune, de asemenea, că ei au împrumutat cuvântul latin pentru a-și numi prima lună a primăverii.⁷⁷

2.2.2 Mucenicii

În ziua de 9 martie, biserica ortodoxă celebrează memoria a 40 de sfinți care și-au jertfit viața pentru învățătura lui Iisus Hristos. În aceeași zi, oamenii își amintesc de spiritele morților și strămoșilor lor. Pentru această ocazie femeile din întreaga Românie pregătesc colacii care se numesc sfințișori, bradoși, mucenici sau măcinici.⁷⁸ Colacii se pregătesc din făină curată de grâu, miere, miez de nucă și sunt presărate pe deasupra cu zahăr. Se fac în formă de om, albină, în formă de numărul opt sau simplu, rotunzi. De obicei se fac 40 sau 44 de colaci, deoarece sunt două versiuni despre numărul de Sfinți.⁷⁹

De obicei, mucenicii se duc la biserică în dimineața de 9 martie, unde după sfințire se împart la copii, vecini, rude sau oameni săraci. Acest lucru se face "parte ca pomană, parte spre satisfacerea uzurilor sociale și parte ca să le rodească grâul și să le meargă bine anul acela."⁸⁰

În unele părți din Muntenia, pe lângă 40-44 mucenici, femeile fac și un bradoș mare în formă de om și îl numesc Uitată, pentru că se face în pomenirea tuturor morților care în timpul anului ar fi fost uitați nepomeniți.

În unele părți din Bucovina se lasă lumina aprinsă și pentru fiecare sfânt, lângă colaci, se lasă și un pahar de băutură. "Se crede însă că e bine în această zi nu numai a da celor sărmani de băut, ci a bea și singur câte 40 de pahare de vin sau rachiu"⁸¹ (probabil de mici dimensiuni).

---

⁷⁵ Vlădoianu, p. 9.

⁷⁶ Godea, p. 460.

⁷⁷ Doina, p. 78.

⁷⁸ Ghinoiu, p.187.

⁷⁹ Marian (vol. 2), p. 9.

⁸⁰ Marian (vol. 2), p. 18.

⁸¹ Marian (vol. 2), p. 19.

2.2.3 Paștele

Sărbătoarea Paștelui este pentru creștini alături de Crăciun cea mai sfântă și mai însemnată sărbătoare de peste an.⁸² În această zi "Hristos a înviat din morți cu moartea pre moarte călcând și celor din morminte viață dăruindu-le."⁸³

Sărbătoarea Paștelui cade totdeauna la începutul primăverii și, la fel ca și Crăciunul, cuprinde mai multe sărbători.

2.2.3.1 *Postul Mare*

În biserica ortodoxă, prepararea pentru întâmpinarea sărbătorilor de Paște începe cu Postul mare sau Paresimile,⁸⁴ post care durează 48 de zile. În mod oficial, postul începe după "Duminica iertării", în ziua de luni, șapte săptămâni înainte de sărbătorile de Paște. Ultima săptămână din Postul Paștelui, mai intensă în privința pregătirilor pentru Paște, se numește "Săptămâna Patimilor"⁸⁵ și începe în duminica Floriilor.

2.2.3.2 *Duminica Floriilor*

Este duminica în care se comemorează intrarea lui Iisus în Ierusalim.⁸⁶ Semnul bine cunoscut al acestei sărbători este salcia, simbolizând stâlparile (ramurile de palmier sau finic) cu care mulțimea l-a întâmpinat pe Hristos. Fiecare credincios se întoarce de la biserică cu ramurile de salcie, în Bucovina cunoscute ca mățişori,⁸⁷ pe care după sfințire le păstrează ca păzitoare împotriva bolilor diferite din timpul anului.⁸⁸

2.2.3.3 *Joia Mare*

În tradițiile românilor, Joia Mare se mai numește Joia Patimilor, Joia Neagră sau Joimăriță.⁸⁹ Din Joia Mare femeile încep să facă curățenie în casă, spală toate albiturile, se îngrijesc și pregătesc tot necesarul pentru ziua de Paște.⁹⁰

Joia Mare este considerată binefăcătoare și apărătoare pentru morți.⁹¹ Este ziua în care morților din familie li se dau colaci și oale de pomană. În cele mai multe părți din România există obiceiul să se aprindă morților focuri, astfel încât să le ofere lumină și

---

⁸² Marian (vol. 2), p. 169.

⁸³ Marian (vol. 2), p. 122.

⁸⁴ Marian (vol. 2), p. 122.

⁸⁵ Marian (vol. 2), p. 92.

⁸⁶ Marian (vol. 2), p. 84.

⁸⁷ Marian (vol. 2), p. 86.

⁸⁸ Marian (vol. 2), p. 87.

⁸⁹ Marian (vol. 2), p. 92.

⁹⁰ Marian (vol. 2), p. 122.

⁹¹ Marian (vol. 2), p. 94.

căldură.⁹² Ziua aceasta e la fel cunoscută și ca ziua în care se înroșesc ouăle, pentru că după credință ouăle fierte, înroșite sau "împetrite" în această zi nu se strică tot anul.⁹³

În Joia Mare în toate bisericile se slujește privegherea, cunoscută și ca denie sau rugă, servicii devine care se fac în timpul nopții. În decursul Păresimilor există trei denii, una joia seara din săptămâna a cincea, una sâmbătă seara din aceeași săptămână și cea mai însemnată în Joia Mare. În seara acestei zile creștinii merg la denie și ascultă citirea celor 12 Evanghelii.⁹⁴

2.2.3.4 Vinerea Mare

Numită și Vinerea Seacă, Vinerea Paștelui și Vinerea Patimilor, este ziua în care se comemorează crucificarea și moartea lui Iisus pe cruce. În această zi, se ține post negru și mulți români au datina să nu mănânce nici să bea absolut nimic toată ziua, crezând că Dumnezeu îl ferește pe cel ce ajunează în această zi de toate boalele și îi dăruiește mulți ani cu sănătate.⁹⁵ Femeile nu fac borș în această zi, să nu se scalde Necuratul în el; nu cos, că orbesc; nu țes, nu torc și nu albesc cămăși pentru a nu o supăra pe Sfântă Vineri. Femeile nu coc pâine că nu e bună dacă se face în Vinerea Mare. În Bucovina și Moldova există obiceiul să se afume casa cu tămâie, înconjurând-o de trei ori, în zorii acestei zile, pentru ca găngăniile și dihăniile să nu se apropie de casă și de pomi.⁹⁶ În popor se crede că dacă plouă în Vinerea Mare anul va fi mănos, iar dacă nu, va fi neroditor.⁹⁷

2.2.3.5 Sâmbătă Mare

Pâna la sâmbătă seara, tot trebuie să fie pregatit pentru Paște.⁹⁸ Cea mai însemnată coptură pentru sărbătoarea Paștelui este pasca, și ea se face în Sâmbătă Mare, mai rar în Joia Mare.⁹⁹ Este cunoscută în Bucovina și Moldova. Se pregătește din făină de grâu, de obicei în forma rotundă, pentru că scutecele cu care a fost înfășat Iisus au fost rotunde, sau cu patru cornuri, pentru că mormântul în care a fost înmormântat a fost patruunghiular. Pe margini și în mijloc ei se pun împletituri, în mijloc în formă de cruce.¹⁰⁰ Sâmbătă seara

---

⁹² Marian (vol. 2), p. 96.

⁹³ Marian (vol. 2), p. 100.

⁹⁴ Marian (vol. 2), p. 103.

⁹⁵ Marian (vol. 2), p. 109.

⁹⁶ Marian (vol. 2), p. 111.

⁹⁷ Marian (vol. 2), p. 112.

⁹⁸ Marian (vol. 2), p. 123.

⁹⁹ Marian (vol. 2), p. 126.

¹⁰⁰ Marian (vol. 2), p. 125.

pasca și alte copturi și fripturi se pun pe o masă. Blidul cu pască se duce la biserică ca să se sfinșească.¹⁰¹

Toată noaptea spre ziua de Înviere se veghează aerul sau epitafula, adică icoana care reprezintă înmormântarea Domnului. Icoana se scoate în Vinerea Mare din altar și se pune în mijlocul bisericii, unde stă până la Înviere.¹⁰² În toate regiunile României există datină să se facă un foc mare, sau mai multe focuri, în apropierea bisericii. Focul se face sâmbătă seara și arde toată noaptea până a doua zi după Înviere, servind celor ce stau și veghează drept căldură și lumină.¹⁰³ Mulți oameni veghează toată noaptea povestind legende și așteptând să se deschidă cerul. Se crede că pe cel care a văzut cerul deschizându-se, o voce necunoscută întreabă ce dorește, și dacă respectivul cere iertarea păcatelor dorința i se împlinește. Iar dacă vede vreo comoară arzând, poate să meargă la dânsa să-și însemne locul, ca a doua zi s-o poată dezgropa.¹⁰⁴

2.2.3.6 Învierea

La miezul nopții oamenii se pornesc la biserică. Acasă rămân numai cei bolnavi, cei mai în vârstă și copiii cei mai mici. După ei sosește preotul care are să facă Învierea. Preotul ia icoana de pe postamentul unde a stat până atunci, o scoate afară, înconjură cu le biserica, și după înconjurare o duce în altar și o pune pe masă, unde rămâne până miercuri înainte de Înălțarea Domnului la cer. În urma preotului iese și poporul cântând "Învierea ta, Hristoase Mântuitorule, îngerii o laudă în cer, și pre noi pre pământ ne învrednicește, cu inimă curată să te mărim."¹⁰⁵ După aceasta, preotul aprinde lumina spunând "Hristos a înviat!" Oameni cu lumina în mână, aprinsă de la lumina mare, răspund preotului "Adevărat a înviat!" Lumina aprinsă îl simbolizează Domnul Iisus, căci se crede că el este lumina vieții.¹⁰⁶ După Înviere toate rudele și amicii se sărută.¹⁰⁷

În ziua de Paște, dimineața, feciorii și fetele se duc la un râu sau altă apă să se scalde sau spale, crezând ca așa se curățesc de toate boalele și că peste an vor fi sănătoși și iubiți. În Bucovina, fetele se duc în noaptea spre Paște să ia apă neînceptă. Cu apa aceasta se spale pe față în dimineața de Paște, ca să fie frumoase în decursul anului.¹⁰⁸

---

¹⁰¹ Marian (vol. 2), p. 127.

¹⁰² Marian (vol. 2), p. 155.

¹⁰³ Marian (vol. 2), p. 156.

¹⁰⁴ Marian (vol. 2), p. 157.

¹⁰⁵ Marian (vol. 2), p. 167.

¹⁰⁶ Marian (vol. 2), p. 170.

¹⁰⁷ Marian (vol. 2), p. 168.

¹⁰⁸ Marian (vol. 2), p. 166.

În dimineața Învierii oamenii merg la serviciul divin, unde se sfințesc pasca, ouăle roșii, slanina, brânza și altele. Când se întorc acasă, oamenii pun pasca pe cap zicând "Hristos a înviat!". Familia se așează la masa pregătită, capul familiei împarte pasca și toții o mănâncă. Apoi fiecare ia un ou roșu și ciocnește cu ceilalți, zicând "Hristos a înviat!" și "Adevărat c-a înviat!". După masă nu mai au nimic de făcut și unii se duc pe la vecini și alți rămas acasă. Dar nu dorm, că "cine doarme în ziua de Paște, acela nu numai că va fi tot anul somnoros și leneș, ci vine totodată și Iuda de-i fură paștele. Dacă plouă în ziua de Paște, până la Rusalii va fi ploios."¹⁰⁹

2.2.4 Sfântul Gheorghe

Sfântul Gheorghe sau Sângeorz și Sâmedru sunt doi dintre cei mai distinși sfinți printre români. Sărbătorile celor doi sfinți împart anul în două anotimpuri simetrice: vară pastorală, care durează din 23 aprilie până la 26 octombrie, și iarnă pastorală, care durează din 26 octombrie până la 23 aprilie. Se crede că Dumnezeu a încredințat cheile vremii celor doi.¹¹⁰

Sărbătorea Sfântului Gheorghe reprezintă, deci, începutul verii pastorale: " Sf. Gheorghe, când aleargă cu calul său împrejurul pământului, iarba înverzește, codrul înfrunzește, pământul se deschide și primăvara vine."¹¹¹

Conform tradiției ortodoxe, Sfântul Gheorghe s-a născut în Capadocia, unde s-a ridicat împotriva persecuției creștinilor. Din cauza aceasta a fost întemnițat și torturat.¹¹² De asemenea, există o legendă că în apropierea Palestinei el a omorât pe balaur care mânca mulți oameni, așadar în imagini este adesea ilustrat cu un balaur.¹¹³

Un obicei legat de această zi, foarte popular printre ciobani, este aprinderea focului viu. În ajunul Sf. George, la miezul nopții, într-un loc anumit din sat se adună lemnele uscate. Când focul devine suficient de puternic, feciorii încep a juca împrejurul focului zicând versurile următoare:

*"Sai Gheorghită, sai Gheorghită,/ Din ocol pan' la portită/ Si-mi apuca o oită,/ De-i pute și o mioriță./ Una mie, / Una ție,/ Să ne fie,/ Pentru-a noastră veselie."*¹¹⁴

Cu fum de focul viu se face afumarea de vite și oile, ca să fie ferite de boli și rele.¹¹⁵ Sunt și multe alte obiceiuri legate de această zi, de exemplu, cine se va spăla în

---

¹⁰⁹ Marian (vol. 2), p.187, 188.

¹¹⁰ Marian (vol. 2), p. 254.

¹¹¹ Niculiță-Voronca, p. 126.

¹¹² Olteanu, p. 205.

¹¹³ Olteanu, p. 206, vezi și Marian (vol. 2), p. 295.

¹¹⁴ Marian (vol. 2), p. 274.

dimineața acestei zile cu rouă, toată vara va fi sănătos și nu-i vor ieși pete pe obraz. În ajunul și în dimineața zilei de Sf. Gheorghe fetele se spală pe față cu rouă pentru a fi mai frumoase. La Sf. Gheorghe se cântăresc oamenii pentru a fi sănătoși tot anul și pentru a se proteja de farmece etc.¹¹⁶

2.2.5 Constantin și Elena

Biserica Ortodoxă îi sărbătorește pe 21 mai pe Sfinții Împărați Constantin și Elena. Sărbătoarea lor este strâns legată de taina și puterea Sfintei Cruci, semnul central al religiei creștine. Deci, Sf. Constantin și Elena sunt considerați ca părinți ai Sfintei Cruci.¹¹⁷

Împarateasa Elena a fost mama împăratului bizantin Constantin cel Mare (306-337). A fost o femeie deosebit de credincioasă și cunoscută pentru piosenia ei. A înfăptuit pelerinajul la Ierusalim și la Locurile Sfinte, fiind primul pelerin creștin.¹¹⁸ Ea a dispus și construirea Bisericii Sfântului Mormânt, Bisericii din Betleem, din Nazaret și din multe alte locuri sfinte. Despre fiul ei Constantin se spune că a cunoscut puterea lui Hristos și s-a botezat împreună cu mama sa.

E cunoscut din istorie ca Maxențiu (c. 278 – 312) a purtat războaie cu Constantin pentru stăpânirea Imperiului Roman. Conform legendei, în toamna anului 312 Constantin, care era mult mai înțeleghător în privința situației creștinilor decât Maxențiu, în ajunul luptei cu el a zărit pe cer, în plină zi, o cruce strălucitoare, deasupra soarelui. Crucea avea inscripția "*in hoc signo vinces*", ceea ce înseamnă "prin acest semn vei birui". Pe timpul nopții i s-a arătat în vis însuși Iisus Hristos, cu semnul crucii, cerându-i să pună acest semn sfânt pe steagurile soldaților săi, urmând să-i fie protector în focurile bătăliei. Constantin a procedat în tocmai după aceste semne și a câștigat bătălia.¹¹⁹

El a construit o cetate, Constantinopol, care a fost temelia Imperiul Roman de Răsărit, unde a dispus ca episcopii imperiului să definească împreună adevărurile de credință și să asigure unitatea creștinismului.

Exista câteva credințe despre ziua acestor sfinți: cine lucrează în această zi, i se ard bucatele pe câmp;¹²⁰ de asemenea, nu se lucrează pentru a preîntâmpina distrugerea

---

¹¹⁵ Marian (vol. 2), p. 275.

¹¹⁶ Marian (vol. 2), p. 301.-312.

¹¹⁷ Mușlea-Bârlea, p. 375.

¹¹⁸ <http://ziarullumina.ro/documentar/sfintii-impairati-constantin-si-elena-traditia-poporului-roman> (21.10.2014)

¹¹⁹ Olteanu, p. 244.

¹²⁰ Mușlea-Bârlea, ibidem.

holdelor și a strugurilor de către păsările cerului; în această zi păsările de pădure își învață puii să zboare.¹²¹

2.3 Obiceiuri de vară

În tradiția populară, obiceiurile de vară încep în luna iunie. Pe lângă mituri și rituri de mare vechime, obiceiurile tradiționale ale verii sunt în mare măsură legate de multe personaje reale și imaginare.

2.3.1 Rusaliile

O tradiție de vară bine cunoscută este celebrarea Rusaliilor, numită în popor și Duminica Cincizecimii, Pogorârea Sfântului Duh sau Duminica Mare. Este sărbătoarea în care se comemorează coborârea Sfântului Duh printre Apostoli, ocazie care se consideră a fi nașterea Bisericii. Ea cade totdeauna la 50 de zile după Paște,¹²² și ține trei zile.¹²³

Ca și alte sărbători, Rusaliile sunt o combinație de tradiție păgână și creștină. În tradiția populară, Rusaliile sunt iele, un fel de zâne rele cărora le place să danseze și să cânte. De obicei umblă în cete de trei sau șapte și apar noaptea, la lumina lunii.¹²⁴ Dansul lor este hora, iar cel care calcă în locul unde dansează Ielele este în pericol și trebuie să între în hora lor și să joace cu ele. *Rusaliile sunt niște babe hidoase, care zboară prin aer în ziua de Rusalii. Ele sunt înarmate cu tot felul de unelte tăioase și frigări ascuțite, cu care-i pedepsesc pe toți cei care muncesc în zilele lor. Ele îi schilodesc, le scot ochii și-i asurzesc pe cei care nu le respectă.*¹²⁵ Deci, Ielele nu fac rău celor care le evita, ele devin rele numai dacă sunt provocate sau dacă dansul lor este privit.

Cel mai important moment al sărbătorii este constituirea cetei călușarilor, a cărei scop este lupta împotriva demonilor.¹²⁶ Despre caluș voi scrie mai mult în capitolul următor.

În legătură cu sărbătoarea Rusaliilor exista o mulțime de credințe și rituri. Rusaliile se crede a fi sărbătoarea diavolului. Se zice că odată a venit Dumnezeu pe pământ și oamenii au vrut să meargă să-l vadă. Dracii însă, pentru ca să-i împiedice, și-au pus piteni la picioare și au început să joace, pentru a atrage atenția oamenilor.¹²⁷

---

¹²¹ Ghinoiu, (1999), p. 103.

¹²² Marian (vol. 2), p. 345.

¹²³ Olteanu, p. 660.

¹²⁴ Olteanu, p. 643.

¹²⁵ Pamfile (1997), p. 24.

¹²⁶ Olteanu, p. 644.

¹²⁷ Speranția, II, f. 147.

În Duminica Mare oamenii îngenunchează în biserică pe iarbă și pe frunze de tei aduse dinainte. Se spune că cel care șade pe astfel de verdeață e ferit de boli de genunchi.¹²⁸

De la Duminica Mare înainte este îngăduit oricui să doarmă pe prispa casei, sau oriunde afară. Până la această zi însă nu este bine, căci pe cel ce se culcă afară îl cuprind frigurile aduse de spiritele rele ale aerului.¹²⁹ De Rusalii pot fi culese buruienile de leac.¹³⁰

2.3.2 Sânzienele

În data de 24 iunie în România creștinii prăznuiesc nașterea Sfântului Ioan Botezătorul. În aceeași zi cade și sărbătoare populară consacrată zânelor bune, cunoscută în popor sub numele de Sânzien (Moldova, Transilvania) sau Drăgaică (Țara Românească).¹³¹ Termenul denumește și o plantă, o floare (lat. *Galium verum*, fr. *caille-lait-jaune*, ger. *Echtes-Lobkraut*, *Marienbettstroh*), a cărei rădăcina trăiește și iarna, dă colț în primăvară și înflorește mai târziu. În unele părți din Moldova există credința ca planta respectiva înflorește în noaptea de 23 spre 24 iunie. Dacă aceasta se întâmplă mai târziu, se spune că vremea și natura sunt în întârziere, iar dacă se întâmplă înainte, timpul este prea înaintat. În credința populară, Sânzienele sunt considerate niște femei mitice, zâne foarte frumoase.¹³² Conform tradiției, ele plutesc în aer sau umblă pe pământ, în noaptea de 23 spre 24 iunie, cântă și dansează pe câmpuri, împart rod holdelor, umplu de fecunditate femeile căsătorite, înmulțesc animalele și păsările, dau leac și miros florilor și tămăduiesc bolile și suferințele oamenilor.¹³³ Această sărbătoare marchează și începutul verii, pentru că în jurul datei de 21 iunie este solstițiul de vară sau vara astronomică.¹³⁴

Jocul Drăgaicelor a fost atestat pentru prima dată în Moldova de către Dimitrie Cantemir (1673-1723),¹³⁵ iar N. Densușianu menționează existența jocului respectiv în Muntenia și Dobrogea.¹³⁶ În "Descrierea Moldovei", Cantemir scrie că sub denumirea de Sânzien sau Drăgaică se înțelege zeița Ceres. Într-un loc se adună mai multe fetele din multe sate și se alege una, cea mai frumoasă și mai robustă. Aceasta fata este protagonista

---

¹²⁸ Speranția, VIII, f. 54.

¹²⁹ Pamfile (1997), p. 23.

¹³⁰ Pamfile (1997), p. 34.

¹³¹ Pamfile (1997), p. 59.

¹³² Cristea (2006), p.54.

¹³³ Ghinoiu (1999), p.123.

¹³⁴ Olteanu, p. 285.

¹³⁵ Cantemir (1973), p. 341.

¹³⁶ Fochi (1976), p. 116-119.

principală a obiceiului și se numește Drăgaică. Drăgaica merge decorată prin toate satele fetelor cântând și săltând.¹³⁷

Foto 3

În ajunul sau în ziua de Sânziene se întâlneau practici și obiceiuri de aflare a ursitei și a norocului în gospodărie. Se fac astfel diverse pronosticuri privind viața oamenilor. Se împletește o cunună sau coroană din flori de sânziene. Cununile bărbaților sunt de obicei împletite în formă de cruce, iar cele pentru femei sunt rotunde. În ajunul sărbătorii, înainte de răsăritul soarelui, se aruncă pe casă, crezându-se că cel a cărei cunună rămâne pe acoperiș va avea viață îndelungată, iar cel a cărui cunună alunecă și cade va trăi mai puțin.¹³⁸

Sărbătoarea Sânzienelor era considerată a fi și momentul bun pentru culegerea plantelor de leac. În Transilvania se culeg florile numite drăgaice sau sânziene, precum și alte plante de leac: usturoiul, cicoarea, cimbrisorul, drobița etc., care se folosesc pentru vindecarea a felurite boli și împotriva frigurilor.¹³⁹

---

¹³⁷ Pamfile (1997), p. 66.

¹³⁸ Pamfile (1997), p. 66,67.

¹³⁹ Pamfile(1997), p.68.

2.3.3 Sânpetru de Vară

În calendarul popular pe ziua de 29 iunie Biserica prăznuiește pe Sfinții Apostoli Petru și Pavel, iar în cultura populară sărbătoarea din această zi poartă numele de Sânpetru de vară (sau Sărbătoarea lupilor) și marchează miezul verii agrare și perioada secerișului.¹⁴⁰

Sf. Petru este, după credința religioasă, mâna dreaptă a lui Dumnezeu, el păstrează cheile raiului și tot ce face Sf. Petru e bine primit de Dumnezeu.¹⁴¹

Se zice că atunci când Sf. Petru plesnește din bici, din acesta sar scânteii care, odată căzute pe pământ, se transformă în licurici. Licuricii sunt blagosloviți de sfânt ca să lumineze calea celor rătăciți în pădure.¹⁴²

Sf. Petru patronează căldura și ploaia. El fierbe trei zile piatra adevărată, spre a o mărunți, ca să nu vatăme câmpurile. Când se aude huruind în cer, atunci când tună înăbușit, se crede că Sf. Petru fierbe piatra. De aceea Sf. Petru se serbează timp de trei zile, începând cu 29 iunie. Când oamenii nesocotesc puterea dumnezeiască, Sf. Petru cheamă balaurii și cu dânșii se ajută la bătutul lumii cu piatră; balaurii o mărunțesc, iar el o dă, adică face să plouă cu piatră.¹⁴³

După tradiție, dacă tuna sau fulgera în această zi, nucile nici alunele nu vor prinde miez.

În ziua sărbătorii se obișnuiește să se împartă și pomeni pentru sufletul celor morți (Moșii de Sânpetru). La biserică se duc mere, zarzăre, colivă, colaci, miere în faguri și lumânări.¹⁴⁴

2.3.4 Circovii

Circovii este un obicei care poate fi găsit și sub numele de Circovii de vară,¹⁴⁵ Circovii Marinii, sau Circovii Marinei, căci la 17 iulie poporul român o serbează pe Sf. Marina.¹⁴⁶ Sărbătoarea ține trei zile, între 15 – 17 sau din 16 până în 18 iulie.

Prima zi din cei trei Circovi se numește Ciurica. Pusă în legătură cu bătaia (se face frecvent trimitere la expresia "a ciurui pe cineva în bătaie"), Ciurica este de fapt patroana unei confrerii feminine deosebit de puternice, care conferea inițiatelor forța necesară pentru

---

¹⁴⁰ Pamfile (1997), p.79, Olteanu, p. 297.

¹⁴¹ Pamfile (1997), p.79, 80.

¹⁴² Pamfile (1997), p.81.

¹⁴³ Pamfile, ibidem.

¹⁴⁴ Pamfile (1997), p. 100.

¹⁴⁵ Cristea (2006), p. 66.

¹⁴⁶ Pamfile (1997), p. 109.

a lupta cu armele bărbaților într-o societate masculină, ce a înlocuit vechea societate matriarhală.¹⁴⁷

Există obiceiul ca femeile să nu lucreze absolut nimic în ziua Marinei, să nu scoată gunoiul din casă, căci dacă vor lucra de Ciurica, tot anul le vor bate bărbații.¹⁴⁸

În ziua Marinei, în unele părți ale Munteniei, femeile duc usturoi, tămâie și pelin la biserică, se așează lângă icoana Maicii Domnului și cu tămâia afumă pelinul și usturoiul. După aceasta, plante sunt bune împotriva bolilor copiilor.¹⁴⁹ În ziua sa e bine să culeagă pelin din care se face apă de pelin, bună pentru față și pielea obrazului, sau mărar pentru vindecarea umflăturilor de la stomac.¹⁵⁰ Sărbătorea aceasta este cunoscută în satele din Oltenia, Muntenia și Moldova.¹⁵¹ Se mai crede și că așa cum e vreme de ziua Marinei, așa va fi toată toamna.¹⁵²

2.3.5 Sântilie

În mitologia populară română, Sântilie este o divinitate, zeul focului și al soarelui din Panteonul românesc, patronul verii, al arșitei și frământărilor atmosferice.¹⁵³ Este similar cu Helios din mitologia greacă, posibil și cu Gebeleizis din mitologia geto-dacă, dar, după cum a menționat deja, dacii ne sunt încă necunoscuți din multe puncte de vedere. Acest zeu a preluat numele și data de celebrare, 20 iulie, de la Sfântul Ilie.¹⁵⁴

Sărbătorea de Sântilie marchează miezul verii pastorale. Cu această ocazie se organizau în munți vestitele Nedei și Sântilii. Sântilie este, deci, o divinitate solară și meteorologică care produce incendii în verile toride, tunete, fulgere și trăsnete în timpul furtunilor, leagă și dezleagă ploile, hotărăște unde și când va cădea grindina.¹⁵⁵

Totuși Sântilie este și un personaj profan, un om obișnuit: soldat, vânător, agricultor, crescător de animale, negustor de vite. Majoritatea legendelor despre Sf. Ilie au ca temă amăgirea acestuia de către diavol, care îl îndeamnă să-și ucidă unul sau mai mulți membri ai familiei. Aceste păcate sunt ispășite în diferite moduri: "stă închis 40 de ani într-un beci sau bordei; cară apă cu gura mergând în genunchi, pentru a uda un lemn putrezit;

---

¹⁴⁷ Olteanu, p. 318.

¹⁴⁸ Mușlea-Bârlea, p. 386.

¹⁴⁹ Pamfile (1997), p. 110.

¹⁵⁰ Pamfile (1997), p.111.

¹⁵¹ Cristea (2006), p. 66.

¹⁵² Fochi (1976), p. 192.

¹⁵³ Olteanu, p. 329.

¹⁵⁴ Cristea (2006), p. 61.

¹⁵⁵ Cristea (2006), p. 61-64.

adună lemne din pădure timp de nouă ani pentru a clădi un rug imens în care se aruncă și arde de viu; păzește o turmă de oi pe vârful unui munte etc."¹⁵⁶

Dumnezeu îl iartă și îl trece printre sfinți, înălțându-se la cer cu roțile de foc, cai înaripați, bici și săgeți de foc. Acolo el aleargă printre nori, tună, fulgeră și trăsnește dracii cu biciul de foc. Speriați, dracii se ascund pe Pământ. Dorind să nu-i scape nici unul, Sântilie îi trăsnește peste tot, și nu pot să scape.¹⁵⁷ Sf. Ilie are șapte tunuri cu care orânduiește: de ploaie, de secetă, de foamete, de holeră, de boli, de moarte și de bătlie.¹⁵⁸

Existau multe datini și credințe legate de ziu de Sf. Ilie. În ziua de 20 iulie nimeni nu lucra la câmp sau în gospodărie, de frica trăsnetelor și afurtunilor provocate de Sf. Ilie; femeile duc la biserică busuioc pentru a fi sfințit, după care îl iau acasă și îl pun printre haine ca să le ferască de molii. Dacă tuna în ziua de Sf. Ilie, secau alunele și nucile; dacă trăsnea, oamenii aprindeau lumânările de la Paște cu care fusese adusă lumină, pentru a-l alunga pe necuratul și a-și proteja în felul acesta casele și gospodăriile de trăsnete.¹⁵⁹

O datină veche este și Hora Sântiliei. După regulile împământenite, ciobanii coboară cu turmele de la stână în ziua de Sântilie, aduc fetelor iubite o furcă de tors, cioplită de ei cu desene, și un caș, și le iau la joc în horă. Fetele nu se puteau căsători dacă nu erau băgate de flăcăi în această horă și trebuiau să mai aștepte un an până la următorul Sântilie.¹⁶⁰

2.4 Obiceiuri de toamnă

Despre toamnă există frumoasa legendă care spune că ea este a treia fiică a anului, ce coboară din înaltul cerului să-și aștearnă trena ei de culoare galben-brun-arămie, trena fiind din frunzele care vor așterne un covor de rugină peste întreagă natură. Pentru oameni, toamna este timpul în care se strânge recolta și adună fructele, plantele și tot ce este necesar pentru iarnă.

2.4.1 Ziua Crucii

Sărbătoare cunoscută și ca ziua Înălțării Sfintei Cruci, cade la 14 septembrie și este una dintre sărbătorile cele mai mari în România. Crucea este un simbol foarte important,

---

¹⁵⁶ Cristea (2006), p. 63, vezi și Pamfile (1997), p. 111-120.

¹⁵⁷ Pamfile (1997), p. 115.

¹⁵⁸ Pamfile (1997), p. 129.

¹⁵⁹ Pamfile (1997), p. 131.

¹⁶⁰ Cristea (2006), p. 66.

pentru că "prin cruce s-a blagoslovit pământul".¹⁶¹ Situată la polul opus al Alexiilor (17 martie), Ziua Crucii reprezintă momentul când pământul se închide în preajma iernii, luând cu sine insectele, șerpilor, plantele care au fost lăsate la lumină de cu primăvară.¹⁶²

În Ziua Crucii omul nu trebuie să mănânce nimic, cu excepția femeilor însărcinate. De asemenea, în ziua respectivă nu se muncește. Singura obligație este să mergi la biserică ducând poame pentru suflete morților.¹⁶³

Calendarul popular cunoaște această zi și sub alte denumiri, cum ar fi Cârstovul Viilor în zona Olteniei.¹⁶⁴ Sub denumirea de Ziua Șarpelui este cunoscută pretutindeni, deoarece se crede că șerpilor încep să se retragă în pământ, hibernând până primăvara următoare. În lumea satelor se mai crede că șerpilor, înainte de a se retrage, se adună la aluniș și produc o piatră deosebită care se folosește împotriva multor boli.¹⁶⁵

În Bucovina și Moldova de Ziua Crucii se culeg plante de leac, precum văzdoage, boz, micșunele etc. și se duc, împreună cu buchetele de flori și busuioc, la biserică, pentru a fi puse în jurul crucii și sfințite. Plantele sfințite se păstrează în casă și se folosesc la nevoie, împotriva bolilor, pentru spălarea capului împotriva căderii părului, sau sunt utilizate la farmecele de dragoste.¹⁶⁶

2.4.2 Sfânta Parascheva

Sfânta Parascheva de la Iași, cunoscută și ca Sfânta Vineri, este pomenită de către Biserica Ortodoxă pe 14 octombrie și este cea mai cunoscută dintre toți sfinții ale căror moaște se află în România. Sfânta Parascheva este patroană a Moldovei.

Sfânta și cuvioasa Parascheva s-a născut în Epivat lângă Constantinopol. Părinții ei erau religioși și fratele ei a fost călugăr. La vârsta de 10 ani, și-a împărțit toate hainele cu oamenii săraci. A călătorit în Țara Sfântă și la Ierusalim și a trăit în mănăstire în pustiul Iordanului cu călugărițele.¹⁶⁷

După tradiție, când a fost în vârstă de 25 ani, un înger i s-a arătat în vis, spunându-i să se întoarcă la părinții ei. După ce sa întors în satul ei, ea a trăit doi ani și a murit la vârsta de 27. A fost îngropată în conformitate cu obiceiurile creștine. Evenimentele politice care au avut loc în secolele după moartea ei au făcut ca moaștele ei să fie strămutate în mai multe locuri.

---

¹⁶¹ Pamfile (1997), p. 172.

¹⁶² Olteanu, p. 404.

¹⁶³ Pamfile, ibidem.

¹⁶⁴ Pamfile (1997), p. 176.

¹⁶⁵ Pamfile (1997), p. 174.

¹⁶⁶ Pamfile (1997), p. 175.

¹⁶⁷ <http://www.crestinortodox.ro/sfinti/sfanta-cuvioasa-parascheva-73033.html> (21.10.2014)

În anul 1641, domnitorul Vasile Lupu a adus moaștele sale la Iași, la Biserica Sfinții Trei Ierarhi.¹⁶⁸ În anul 1889, moaștele au fost mutate în Catedrala Mitropolitană, tot din Iași.

Cuvioasei Parascheva îi sunt atribuite minuni și vindecări miraculoase. De ziua sa, la Iași are loc în fiecare an un pelerinaj la care participă mii de credincioși din toată țara. Sacralitatea impusă de calendarul ortodox face ca, în principal, Sf. Parascheva să interzică orice tip de activitate în ziua consacrată ei.¹⁶⁹

Ziua de Sf. Parascheva indică începutul sau sfârșitul unor importante activități pastorale: deschiderea țărinilor pentru pășunatul devălmaș, angajarea ciobanilor pentru noul sezon pastoral; se fac praznice pentru morți și se împart ofrande etc.¹⁷⁰ Ciobanii, dimineața, caută să vadă cum s-au culcat oile: dacă stau grămadă, iarna va fi grea; dacă stau împrăștiate, va fi ușoară.¹⁷¹

2.4.3 Sâmedru - Sf. Dumitru

În ziua de 26 octombrie, credincioșii îl sărbătoresc pe Sfântul Mare Mucenic Dimitrie. Izvorătorul de mir, cum îi spun ortodocșii, a trăit la Salonic unde a fost întemnițat pentru mărturisirea lui Hristos. La 26 octombrie a fost ucis din cauza convingerilor sale.¹⁷² Sf. Dumitru sau Dimitrie, al patrulea sfânt făcut de Dumnezeu, este mai cunoscut sub denumirea de Sâmedru.¹⁷³

În Panteonul românesc, Sâmedru este un zeu important, o divinitate agrară, patron al păstorilor și cel care garantează soroacele. Este legat de moartea naturii, el încuie vara și desfrunzește codrul. Dacă spunem că Sf. Gheorghe, cel care încuie iarna și înfruzește codrul, este patronul primei părți a anului, atunci Sâmedru stăpânește cea de-a doua parte a anului.¹⁷⁴

În noaptea înainte de 26 octombrie este obiceiul în România să se aprindă un foc ritual numit Focul lui Sâmedru. Cu două - trei zile mai înainte, cete de copii, însoțiți de câțiva feciori, aleg un loc potrivit pentru aprinderea focului și adună sipici, coceni, crenguțe de brad etc.

---

¹⁶⁸ Olteanu, p. 438.

¹⁶⁹ Ibidem.

¹⁷⁰ Ghinoiu (1999), p. 191.

¹⁷¹ Fochi, p. 281.

¹⁷² Olteanu, p. 451.

¹⁷³ Pamfile (1997), p. 187.

¹⁷⁴ Cristea (2006), p. 89.

Foto 4

Când vine după-amiaza de 25 octombrie, merg în pădure și doboară un brad pe care urmează să-l ardă. Feciorii merg din casă în casă strigând "Hai la focul lui Sâmedru!". La Focul lui Sâmedru participă întreaga comunitate, cu toții întrețin focul, femeile împart lumânări, colaci rituali, mere și covrigi, iar bărbații, țuică. Despre tinerii care reușesc să sară peste acest foc, se spune că se vor căsători în anul care urmează.¹⁷⁵

Ciobanii pândesc spre dimineață cum se scoală oile. Dacă prima sculată este albă și dacă va pleca în jos, spre sud, iarna va fi grea. De va fi neagră și va pleca spre nord, iarna va fi ușoară. Cel ce va păzi cu sfințenie această sărbătoare îi vor fi ferite vitele de stricăciunea lupilor și oamenii vor fi feriți de boli sau lovituri.¹⁷⁶

În Bucovina usturoiul trebuie semănat până la Sâmedru, dacă-l semeni după, poți să ai mari pagube. Dacă pui totuși câțiva căței în pământ, amăgești spiritele și poți să semeni și după Sâmedru.¹⁷⁷

2.4.4 Sântandrei

Ziua de Sf. Andrei cade la 30 noiembrie și este o sărbătoare foarte importantă în calendarul ortodox. Chiar dacă toamnă durează până la 21 decembrie, multe credințe ne spun că această zi poate fi considerată începutul iernii.¹⁷⁸

¹⁷⁵ Pamfile (1997), p. 182-183.

¹⁷⁶ Pamfile (1997), p. 187.

¹⁷⁷ Nicolita-Voronca, p. 403, vezi și Pamfile, ibidem.

¹⁷⁸ Olteanu, p. 503.

Se crede că în noaptea către Sf. Andrei granița dintre lumea celor vii și lumea celor morți este foarte subțire. Strămoșii se reîntorc pe Pământ ca strigoi. Strigoii sunt spirite ale morților care au greșit sau nu li s-au făcut rosturile la înmormântare. Ei se întorc printre cei vii, în special printre rudele apropiate, pentru a le provoca mari suferințe: aduc moarte, boli, molime, grindină. Oamenii se protejează mâncând usturoi și făcând cruci cu usturoi pe la uși, ferestre, întorcând cu gura în jos toate vasele. Dacă strigoii nu găsesc nici un loc pe unde să intre în casă, caută să-i cheme afară pe cei dinăuntru. Oamenii trebuie să stea tăcuți și strigoii pleacă. Se credea ca sunt și strigoi care nu doreau să facă rău. Aceștia "fac hori pe la răspântiile drumurilor, unde joacă cu strășnicie până la cântatul cocoșilor". Strigoii pot să fie și unii bărbați sau femei vii, "care au coadă și care în această noapte își părăsesc culcușurile lor, fără ca să aibă vreo știință despre aceasta, și umblă pe afară".¹⁷⁹

Ziua Sfântului Andrei este mai cunoscută și sub numele de Ziua lupului¹⁸⁰ deoarece există credința că Sfântul a fost stăpânul fiarelor sălbatice și în noaptea zilei de sărbătoare le dă voie a umbla pe la toate răspântiile și pe toate drumurile.¹⁸¹

Indiferent dacă credințele în puterea magică în noaptea spre Sfântul Andrei sunt adevărate sau nu, el rămâne încă personaj foarte popular în tradiția românească.

2.5 Moșii de peste an

Moșii sunt sărbători dedicate sufletelor morților. Este vorba de un obicei foarte important în satele românești. Sărbătoarea de Moși este de obicei legată de o sărbătoare mare în calendarul românesc, importantă pentru natură, cum ar fi solstițiile și echinocțiile. Se crede că în zilele acestea granița dintre lumea viilor și cea a morților este foarte ușor de trecut, și că strămoșii mitici controlează și patronează atât ciclurile naturii, cât și activitățile sezoniere ale oamenilor. În aceste perioade duhurile se întorc pe pământ, dar nu e posibil să știi dacă sunt binevoitoare sau nu. Din acest motiv se fac ceremonii în care li se aduc oferte, ca să se îmbune și câștige bunăvoința strămoșilor.¹⁸² De obicei, este vorba de pomană din mână, adică de acele daruri pe care le fac și le duc femeile la alte case, spre a le da pomană pentru sufletul răposaților din casa ei. Mai obișnuit, este vorba de colaci sau bețele înflorate de fum.¹⁸³ Scopul este de a asigura în anul următor recolte bogate.

---

¹⁷⁹ Pamfile (1997), p. 219-221.

¹⁸⁰ Pamfile (1997), p. 224.

¹⁸¹ Olteanu, p. 500.

¹⁸² Cristea (2006), p. 92.

¹⁸³ Pamfile (1997), p. 393,394.

Cei mai importanți Moși sunt Moșii de Crăciun, Moșii de primăvară sau Măcinicii, Moșii de vară și Moșii de toamnă.¹⁸⁴

---

¹⁸⁴ Cristea (2006), p. 92.

Capitol 3. Dansul folcloric românesc

Nu putem să vorbim despre cultura populară a unei țări fără a aminti muzica și dansul. *"De bucurie sau de inimă rea, cu chef sau evlavie, pentru zei, pentru cei morți sau pentru ei înșiși, oamenii dansează"*.

„Jocurile disciplinează instinctele și le impun o existență instituțională ... ele educă, fertilizează și vaccinează sufletul împotriva virulențelor”.¹⁸⁵

Din cele mai vechi timpuri, dansul a avut o importanță deosebită în viața socială a omului. În "Descriptio Moldaviae", Dimitrie Cantemir, alături de doine și balade, menționează și existența dansurilor populare.¹⁸⁶ Izvoarele dansului românesc se află în trecutul îndepărtat.

Românii au multe dansuri populare, dintre care multe au fost preluate de la bulgari, ruși, armeni și țigani. Dansurile sunt de obicei dinamice și repezi cu pași încrucișați. Există multe, precum abruđeana, brâul, sârba, sorocul etc., dar cele mai cunoscute și mai efectuate sunt hora și călușul.¹⁸⁷

3.1 Hora

Hora este un dans popular tradițional realizat într-un cerc închis. Este un dans țărănesc în care dansatorii se țin de mână, făcând pași în diagonală fie în față, fie în spate, totodată învârtind cercul. Participanții cântă cu toții versurile cântecului, fiind acompaniați de instrumente muzicale. Țambalul, acordeonul, vioară, viola, contrabasul, saxofonul, trompeta sau chiar naiul sunt instrumente ordinare care acompaniează hora.¹⁸⁸ De obicei se dansează la nunți sau la mari sărbători populare.

În trecut, tradiția bisericească a prezentat hora ca un joc păgân diavolesc, iar horitorii și lăutarii ca "chipurile diavolului". Dar poporul a considerat hora ca pe un joc magic, de factură sacră și-i atribuie un caracter extrademonic.

"Hora este, în folclorul românesc, sâmburele proteic din care încolțește creația populară, pretextul de dăruire literară a artistului anonim și colectiv, care este poporul. Toate temele clasice ale literaturii noastre populare se grupează în jurul horei și revin la motivul horal ca la o obsesie inepuizabilă. Palingeneza temei horeale în literatura populară

---

¹⁸⁵ Negry (1986), p. 21.

¹⁸⁶ Cantemir, p. 181.

¹⁸⁷ <http://www.gimnaziu.info/?p=1991> (26.07.2014)

¹⁸⁸ <http://agentiaizvordecultura.wordpress.com/2013/09/26/hora/> (26.07.2014)

română este o problemă cardinală a culturii noastre etnografice, care până acum nu și-a găsit cercetătorul pasionat”.¹⁸⁹

3.2 Călușul

Călușul este o manifestare folclorică tradițională practică, de regulă, în sâmbăta de Rusalii. În trecut era răspândit în aproape toată România, iar astăzi este prezent doar în sudul Olteniei și Munteniei. Primul care l-a descris a fost Cantemir în secolul al XVIII-lea: "Jucătorii se numesc călușari, se adună o dată pe an și se îmbracă în straie femeiești. În cap își pun cunună împletită din pelin și împodobită cu flori; vorbesc ca femeile și, ca să nu se cunoască, își acoperă obrazul cu pânză albă".¹⁹⁰

Structura Călușului este secvențială:

- Ridicarea steagului (Călușului)
- Jocul Călușului în curțile gospodarilor și îngroparea steagului (Călușului)
- Vindecarea celor luați din Căluș și întâlnirea a două grupe de călușari

Ceata Călușarilor este formată din 7, 9, 11 sau 13 membri, numai bărbați între 20 și 60 de ani care sunt îmbracați în costum (despre costumul Călușilor vezi capitolul următor). Cel care a fost primit odată într-o ceată este dator să rămână 9 ani; dacă o părăsește se crede că este chinuit de Iele. Ceremonialul cuprinde practici și formule magice, dansuri și acte rituale executate de un grup de bărbați strict ierarhizat: mut, vătaf, ajutor de vătaf, stegar și călușari de rând.¹⁹¹

Foto 5

Rolul cel mai important îl are Mutul, un bărbat mascat care joacă rolul de protector al cailor și sezonului calduros. Numele lui probabil provine din faptul că nu li s-a permis să vorbească în perioada cuprinsă între ridicarea steagului (nașterea) și îngroparea Călușului (moartea). Mutul are o funcție de primă importanță, de natură rituală și magică. Se

¹⁸⁹ Negry (1996), p. 240.

¹⁹⁰ Cantemir, p. 182.

¹⁹¹ Costin, p. 31-37.

presupunea că el personifică zeul cabalin, spiritul unei divinității de temut și adorată, și că este capabil de a vindeca unele boli.¹⁹²

Vătaful este conducătorul cetei de călușari. Este un personaj sacru, respectat și temut, considerându-se că are o putere magică asupra călușarilor. Acesta trebuie să fie un bărbat cu calități și virtuți morale și de caracter deosebite, familiarizat cu toate tainele Călușului. Prerogativele Vătafului se exercită mai ales în domeniul dansului: el menține coeziunea grupului, alege conținutul și durata dansurilor, comandă dansatorilor și muzicanților.

Stegarul este personajul care trebuie să aibă grijă de Steag. Este foarte important ca Steagul rămână în poziție verticală de la ridicarea lui până la Spargerea Călușului. Căderea Steagului în săptămâna Călușului era considerată semn rău și poate fi reparată numai prin dezmembrarea cetei, confecționarea unui alt Steag și repetarea legământului de credință.

Steagul Călușului este principalul obiect ritual. Este vorba de o prăjină înaltă de cinci sau șase metri, la vârful căreia, în general, se leagă o bucată de postav, dar și unele plante cu virtuți apotropaice (usturoi, pelin etc.). Steagul este considerat nu numai mândria jocului, dar și simbolul Călușului.

Funcția cea mai importantă a Călușului a fost puterea vindecătoare. "Diagnosticarea unui bolnav se făcea prin muzică, un lăutar cântând, pe rând, anumite melodii ale diverselor „jocuri” ce alcătuiesc dansul Călușarilor. Se consideră că fiecare spirit răufăcător sau boală se întruchipează într-o anumită melodie. De aceea, pentru a fi diagnosticată, bolnavului i se cântau toate melodiile repertoriului medical, până când el dădea un semn prin care lăsa să se înțeleagă că e atins în mod deosebit de melodia respectivă”.¹⁹³

Mihai Pop despre Căluș scrie că este "cea mai importantă manifestare folclorică în care, în cadrul obiceiurilor, dansul ca mod de expresie are un rol preponderent".¹⁹⁴ Una din principalele probleme ridicate în majoritatea studiilor și rămasă fără un răspuns clar este cea a originii Călușului.

Călușul de astăzi a pierdut componenta magică și superstițioasă, dar trăiește și este bine cunoscut pentru valoarea sa artistică. Dovadă a importanței lui este și faptul că în anul 2005 Călușul a fost proclamat de UNESCO Capodoperă a Tradițiilor Orale ale Umanității, fiind înscris pe lista celor mai Reprezentative Moșteniri Culturale ale Umanității.

---

¹⁹² Pop (1998), p. 273.

¹⁹³ Costin, p. 35.

¹⁹⁴ Pop (1998), p. 109.

Capitol 4. Portul popular românesc

Portul popular, alături de cântec și dans, face parte din aceeași identitate și de asemenea are mare valoare. "*Portul țăranului român este oglinda unei spiritualități și a unei estetici trainic zidite și foarte veche.*"¹⁹⁵ În zilele festive oamenii de la sat ies să sărbătorească în costume populare. Artă îmbrăcăminții este una dintre cele mai interesante și mai complexe sfere ale artei populare. Costumul tradițional românesc exprimă și istoria tradițiilor de-a lungul timpului.

4.1 Istoria portului popular

Cele mai vechi dovezi despre costum provin din secolul al XII-lea. Arheologul Alexandru Odobescu (1834-1895) a găsit asemănări mari între portul contemporan al țăranilor și cel găsit pe monumentul Tropaeum Traiani (108-109 d.Ch) din Dobrogea și Columna lui Traian (113. d.Ch.) de la Roma.¹⁹⁶ O dovadă foarte interesantă este și Stela funerară de la Muzeul arheologic Zagreb, reprezentând o femeie iliră în cămașă și fotă similare celor dacice.¹⁹⁷ Deci, portul popular românesc a păstrat structura fundamentală a costumului dacic original.

Mai multe surse de informație există din secolul al XIV-lea: imaginile de costume de domnitori, boieri și țărani, în jurnale ale călătorilor străini, diverse documente și cronici pictate etc. Două miniaturi din *Chronicon pictum* (1358)¹⁹⁸ ilustrează o secvență din bătălia de la Posada, unde regele Carol Robert de Anjou (1288-1342), regele Ungariei, este urmărit de arcași români îmbrăcați în cămași albe, pantaloni strâmți, opinci și haină mițoasă din lână. Acestea sunt considerate cele mai vechi imagini ale costumului popular românesc.¹⁹⁹

4.2 Apariție și caracteristici

Costumul popular românesc lasă impresia de mare unitate, în ciuda variantelor sale regionale. Nota dominantă este faptul că pânza albă este făcută din bumbac și cânepă, Tăietura este simplă, de obicei, realizată din dreptunghiuri. Ornamentele țesute sau brodate sunt, de cele mai multe ori, geometrice sau florale, extrem de stilizate. În multe părți

---

¹⁹⁵ Enachescu Cantemir, p. 4.

¹⁹⁶ Secoșan, Petrescu, p. 10.

¹⁹⁷ Secoșan, Petrescu, p. 11.

¹⁹⁸ Cronica pictată de la Viena (lat. *Chronicon pictum vindobonense*, ung. *Képes krónika*) este o cronică ilustrată a Ungariei medievale, scrisă în secolul XIV.

¹⁹⁹ Isfănoni, Popoiu, p. 8.

culorile dominante sunt alb, roșu și negru. Diverse ornamente din metal, os sau sticlă dau efectul artistic al costumului feminin. Articolele de îmbrăcăminte din piele sunt decorate cu lână și mătase și brodate, și au aplicații sau împletituri fine din piele colorată.²⁰⁰

Părțile costumului popular pot varia în zone diferite, dar acestea sunt cele mai bine cunoscute:

Pentru bărbați

- Cămașa - făcută din pânza țesută, are guler și ornamentație bogată
- Brâul - Cingătoare lată de lână, de piele, de mătase etc. pe care o poartă țăranii
- Îțari - Pantaloni țărănești lungi, strâmți și încrețiți pe picior, confecționați dintr-o țesătură de bumbac sau de lână
- Cojoc - Haină țărănească de iarnă, lungă, făcută din piele de oaie cu miștele înăuntru
- Căciula - Obiect confecționat din blană de oaie sau de alt animal și care servește la acoperirea capului

Pentru femei

- Ia - Bluză femeiască caracteristică portului național românesc, confecționată din pânză albă de bumbac, de in sau de borangic și împodobită la gât, la piept și la mâneci cu cusături alese, de obicei în motive geometrice, cu fluturi, cu mărgelile etc.
- Cioareci - Pantaloni țărănești strânși pe picior, din pănură sau din dimie, adesea împodobiți cu găitane, purtați de țăranii pe timp friguros
- Fustă - Obiect de îmbrăcăminte femeiască, care acoperă corpul de la talie în jos
- Fotă – bogat ornamentată, formată dintr-o țesătură dreptunghiulară de lână care se petrece în jurul corpului, ținând locul fustei, sau din două bucăți de stofă acoperind partea din față a corpului și pe cea din spate
- Maramă - Fâșie lungă de voal fin, cu care își acoperă capul femeile de la țară când se îmbracă în costum național (lăsând capetele să atârne până aproape de pământ)

Încălțăminte

- Opinci - Încălțăminte țărănească făcută dintr-o bucată dreptunghiulară de piele sau de cauciuc, strânsă pe laba piciorului cu ajutorul nojițelor
- Obiele - Bucată de pânză sau de postav cu care țăranii (uneori și militarii în trecut) își înfășoară laba piciorului, în loc de ciorap sau peste ciorap.²⁰¹

Pentru o înțelegere mai ușoară, voi da două exemple particulare de costume populare.

---

²⁰⁰ Secoșan, Petrescu, p. 14-18.

²⁰¹ DEX, vezi la *obială* (15.05.2014).

4.3 Portul din Bucovina

Portul femeiesc este format dintr-o cămașă împodobită cu motive florale și geometrice care se încheie cu doi nasturi mici de diferite culori. În jos se purta catrință (fustă din două bucăți) în culori vii care este legată în talie de brâul cusut cu motive românești. Iarna, femeile purtau bundiță (cojoc scurt), iar în picioare ghetete sau opinci. Fetele își împletesc părul și își pun maramă peste cap. La fel, ele se împodobesc cu mărgel colorate.²⁰²

Foto 6

Portul bărbătesc este format din ciupag, împodobit cu broderie geometrică, în general în nuanțe de negru sau maro. Cămașă este mai largă ca de obicei și în mijloc este legată cu brâu. Vara, în jos se purtau ȋtari, iarna berneveci (pantaloni din stofă groasă), ambii de culoare albă. La fel ca femeile, peste ciupag puneau bundiță. În picioare purtau ghetete sau opinci, în concordanță cu anotimpul. Pe cap purtau pălării.²⁰³

---

²⁰² Niculescu Varone, p. 14-16.

²⁰³ Niculescu Varone, p. 16-20.

4.4 Costumul Călușarilor

Culoarea albă este dominantă costumul care este compus din cămășă cu poale scurte și izmene. Cămașa călușarilor este dreaptă sau cu platcă, cu mâneci largi, fără manșetă, împodobită cu broderii sau alesături. Izmene au croială largă și decorație din găitane.

Pe deasupra cămășii se încinge un brâu roșu făcut din bete înguste, de care se prind batistele de mână, de jur împrejurul taliei.

Piese caracteristice costumul sunt betelele, pintenii și zurgălăii legați de opincile călușarilor. Pe cap poartă pălărie cu boruri largi, frumos împodobită cu mărgelile multicolore și panglici, iar la brâu batiste cusute. La picioare, sub genunchi și la glezne au canafuri, moletiere înflorate și zurgălăi. Din portul lor nu lipsesc cunoscutele plante apotropaice, pelinul și usturoiul, legate la brâu.²⁰⁴

Foto 7

---

²⁰⁴ Costin, p. 33.

Capitol 5. Snoave și zicători

Până acum am putut observa că tradiția românească este foarte bogată și foarte interesantă. În capitolul final aș dori să menționez o parte din tradiție nu atât de cercetată, dar foarte populară, al cărui rol a fost de a ridica moralul oamenilor. Este vorba de snoave și zicători.

Snoava, cunoscută și sub alte denumiri - glume, povești, minciuni, bancuri etc., este o scurtă povestire folclorică, orală, cu conținut anecdotic, inspirată din viața de toate zilele. Termenul snoavă, sau iznoavă, provine din slavă "iz nova" din nou.²⁰⁵

Bîrlea dă următoarea definiție: "Snoava e o narațiune scurtă în genere cu un singur episod, în care sunt scoase în relief metehnele oamenilor. Ea răspunde unei necesități adânc resimțite de straturile populare de pretutindeni de a se amuza pe seama abaterilor de la normele de conviețuire și manifestare. Omul simplu s-a arătat deosebit de sensibil la orice act sau trăsătură neconforme cu uzul local, a înregistrat deformarea și s-a grăbit să facă haz de ea. Registrul abaterilor este foarte întins, de la deficiențele fiziologice înnascute până la relațiile sociale care au afectat satul românesc".²⁰⁶

De obicei, snoava trebuie să fie amuzantă, ea pune în lumină aspecte negative, așadar avem snoave despre proști, despre căsătoriți, fete bătrâne, despre relații de familie, relații sociale etc. De foarte multe ori rolul principal în snoave îl are omul care se numește Păcală. Deci, pe lângă rolul ei umoristic, are și rolul de demascare a multor aspecte sociale. Cel mai bun mod de a vedea cum funcționează ele este de a oferi câteva exemple:

Păcală primitor de oaspeți

„Păcală are o mulțime de musafiri la masă.

După masă îi întreabă:

– Aveți obiceiul să luați cafea?

– Da, răspunseră toți.

– Dacă e așa, puteți pleca s-o luați, eu nu vă țin deloc."²⁰⁷

---

²⁰⁵ Bîrlea, p. 230.

²⁰⁶ Bîrlea, p. 234.

²⁰⁷ Stroescu, p. 111.

Cum a pacalit gorjanul pe Dumnezeu

„Un gorjan plecase la târg să vânda un cocoș și o vacă. Pe drum îl apucă o vreme rea și o ploaie, de nu știa ce prăpăd venise peste el. Ajunse la Jiu și nu mai avea mult până la târg, dar aici – alt prăpăd. Apa venea cu furie peste munte. Atunci își aduse aminte și de Dumnezeu, căruia îi făcu o rugă fierbinte:

– Doamne, Doamne! Oprește-ti potopul să ajung la târg, că de-oi vinde vaca și cocoșul, ți-oi da tot ce oi lua pe vacă și mi-oi opri banii de pe cocoș!

Potopul se potoli, și al ajunse la târg. Aici începu să strige:

– De vânzare un cocoș și o vacă! Cocoșul 200 lei și vaca 3 lei, dar nu dau una fără cealaltă.

Așa că vându pe amândouă, oprindu-și banii de pe cocoș, 200 lei, iar banii de pe vacă, pe care-i fâgăduise lui Dumnezeu, îi dădu pe lumânări, pe care le dădu la biserică.

Și-așa păcăli gorjanul pe Dumnezeu.”²⁰⁸

Zicătoarea este o frază scurtă, uneori rimată, asemănătoare maximei, prin care creatorul popular exprimă o constatare de ordin general, filozofic, un principiu etic, o normă de conduită etc.²⁰⁹

Iată câteva zicători populare:

- *Să te ferească Dumnezeu de judecata femeiască și de bătaia prostului.*
- *Dumnezeu așa împarte: la unul – prea mult, la altul – nimic.*
- *Cine vara n-are minte, iarna nu gustă plăcinte.*
- *De-a valma, ca ȣiganii toamna.*
- *Nu-i viață fără vină și moarte fără pricină.*
- *Cine toamna muncește, iarna huzurește.*
- *Dumnezeu face casa, dracu' aduce musafirii.*
- *Nevoiașul cade în nuntă când este lumea mai multă.*

---

²⁰⁸ Adăscăliței, Ursache, p. 137.

²⁰⁹ DEX, vezi la zicător. (28.06.2014)

Concluzie

În această lucrare am explicat care sunt cele mai importante caracteristici ale etnografiei și folclorului românesc, și cât de importante sunt pentru întregul popor român.

În primul capitol am menționat patru mituri importante ale folclorului românesc care reprezintă patru probleme fundamentale – începuturile poporului român, situația cosmică a omului, problema creației și sexualitatea. Train și Dochia (ori Baba Dochia), Miorița, Meșterul Manole și Zburătorul, fiecare în felul său, au contribuit semnificativ la crearea identității românești.

Capitol al doilea este despre obiceiurile românești. Această parte este foarte mare, deoarece românii au obiceiuri aproape pentru fiecare zi și fiecare ocazie. Cu toate acestea, am încercat să menționez pe cele mai importante, separându-le în patru anotimpuri. Am încercat, de asemenea, să le menționez și obiceiuri legate de religie și pe cele păgâne. Cu toate acestea, în lucrare nu am menționat obiceiuri legate de ocazii, cum ar fi nașterea, moartea, etc.

În capitol al treilea este vorba despre dansul românesc. Există multe dansuri, dar le-am menționat doar pe cele mai cunoscute. Cea mai importantă parte a acestui capitol este Calușul, dansul care este prezent pe Lista Patrimoniului Cultural Imaterial al Umanității UNESCO.

Capitol al patrulea este despre portul popular românesc, foarte important pentru identitatea vizuală a poporului. Pe scurt menționăm istoria portului, părțile din care este făcut costumul și la final dau un exemplu, portul din Bucovina.

Ultimul capitol este rezervat pentru snoave și zicători. Amandouă reprezintă literatura orală, pline de umor și se folosesc de obicei ca să ridice moralul oamenilor.

Aș putea scrie mai mult cu mai multe detalii despre etnografie și folclorul românesc, dar scopul acestei lucrări a fost de a oferi o perspectivă asupra temei respective. Sper că acest obiectiv a fost atins.

Bibliografia

Cărți:

- Adăscăliței, V., Ursache, P. (1964); De-ale lui Păcală, Snoave populare, Editura pentru Literatură, București
- Alecsandri, Vasile (1866); Poezii populare ale românilor, Editura Minerva, București
- Bârlea, Ovidiu (1981); Folclorul românesc, vol. I, Editura Minerva, București
- Călinescu, George (1941); Istoria literaturii române de la origini până în prezent, Editura Semne, București
- Cantemir, Dimitrie (2001); Descrierea Moldovei, Editura Litera, București
- Cristea, Julia Maria (2006); Timp și sărbătoare; Carpathia press, București
- Cristea, Julia Maria (2007); Sărbători, tradiții, ritualuri, mituri, Editura Oscar Print, București
- Eliade, Mircea (1978); Aspecte ale mitului, trad. P.G. Dinopol, Editura Univers, București
- Enăchescu Cantemir, Alexandrina (1971); Portul popular românesc, Editura Meridiane, București
- Fochi, (1976); Datini și erezuri populare de la sfârșitul secolului al XIX-lea; Răspunsuri la chestionarele lui Nicolae Densușianu, Editura Minerva, București
- Fochi, Adrian (1964); Miorița: Tipologie, circulație, geneza, texte, Editura Academiei, București
- Fochi, Adrian (1987); Valori ale culturii populare românești, vol. I., Editura Minerva, București
- Ghinoiu, Ion (1999); Zile și mituri, Calendarul țăranului român, Editura Fundației PRO, București
- Ghinoiu, Ion (2002); Sărbători și obiceiuri românești, Editura Elion, București
- Ghinoiu, Ion (2008); Mică enciclopedie de tradiții românești, Editura Agora, București
- Godea, Ioan (2007); Dicționar etnologic român, Editura Etnologică, București
- Isfănoni, Doina; Popoiu, Paula (2007); Costumul românesc de patrimoniu din colecțiile Muzeului Național al satului "Dimitrie Gusti", Editura Direct-to-plate, București
- Marian, Simion Florea (1994); Sărbătorile la români I, studiu etnografic, Editura Academiei, București
- Marian, Simion Florea (1994); Sărbătorile la români II, studiu etnografic, Editura Academiei, București
- Mușlea, Ion; Bârlea, Ovidie (1970); Tipologia folclorului, Din răspunsurile la chestionarul lui B.P. Hasdeu, Editura Minerva, București
- Negry, Gabriel (1986); Memoria dansului, Editura Muzicală, București

- Negry, Gabriel (1996); Codex coreic, Editura Little Star Impex, București
- Nicolau, Irina (1998); Ghidul Sărbătorilor românești, Editura Humanitas, București
- Niculescu-Varone, G. T. (1933); Portul național românesc, Biblioteca Minerva, București
- Olteanu, Antoaneta (2000); Calendarele poporului român, Editura Paideia, București
- Pamfile, Tudor (1914); Sărbătorile de toamnă și postul Crăciunului, Librările Socec, București
- Pamfile, Tudor (1997); Sărbătorile la români, studiu etnografic, Editura Sqaeculum I.O., București
- Pop, Mihai (1998); Călușul în Folclor românesc, Editura Grai și Suflet-Cultura Națională, București
- Pop, Mihai (1999); Obiceiuri tradiționale românești, Editura Univers, București
- Popa Blanariu, Nicoleta (2008); Când gestul rupe tăcerea, Editura Fideș, Iași
- Rădulescu, Ion Heliade (1961); Pagini alese, Editura Tineretului, București
- Sadoveanu, Mihail (1951); Căntece bătrânești, Editura Tineretului, București
- Secoșan, Elena; Petrescu, Paul (1984); Portul popular de sărbătoare din România, Editura Meridiane, București
- Stroescu, Sabina-Cornelia (1984); Snoava populara românească, vol. I-IV, Editura Minerva, București
- Taloș, Ion (1973); Meșterul Manole, Editura Minerva, București
- Ursache, Petru (2010); Miorița, Casa Editoriala Demiurg, Iași
- Vlădoianu, Rodica (2009); Mărțișorul, Tradiție la români, Editura Eurostampa, Timișoara
- Vrabie, Gheorghe (2001); Introducere în etnografie, obiect, principii, metodă, Editura Arefeană, București

Reviste:

- Folclorul – creație milenară a poporului român, din Simpozionul interjudețean (2004); Coordinatori: Elena Apetrei, Dorina Tiron; Țărâlunga Doina, Mărțișor (p. 77, 78), Editura Optima, Iași
- Tradiții și obiceiuri românești (2011); Coordinatori: Ioana Anghel, Valentin Racoviță, Editura Publicațiile Flacăra, București

Resurse electronice:

- Costin, Claudia; Curs de Etnografie și Folclor pentru Învățământul la Distanță, Universitatea "Ștefan cel Mare", Suceava
- <http://www.gimnaziu.info/?p=1991> (26.07.2014)
- <http://agentiaizvordecultura.wordpress.com/2013/09/26/hora/> (26.07.2014.)

- <http://dexonline.ro/> (28.06.2014)
- <http://ziarul lumina.ro/documentar/sfintii-imparati-constantin-si-elena-traditia-poporului-roman> (21.10.2014)
- <http://www.crestinortodox.ro/sfinti/sfanta-cuvioasa-parascheva-73033.html> (21.10.2014)

Fotografii:

Foto 1: Colindători

Foto 2: Mărțișor

Foto 3: Drăgaica

Foto 4: Focul lui Sâmedru

Foto5: Călușari

Foto6: Portul din Bucovina

Foto 7: Păpuși de Călușari

Sažetak

Ovaj diplomski rad nastao je kao rezultat interesa za rumunjski narod, njihove običaje i kulturu. Zbog činjenice da je tema folklor i etnografije vrlo opširna, rad sam podijelila u pet kategorija.

Prvi dio rada govori o četiri temeljna rumunjska mita za koje Rumunji vjeruju da objašnjava etnogenezu njihova naroda. Riječ je o mitovima *Traian și Dochia*, *Miorița*, *Meșterul Manole* i *Zburătorul*.

Drugi, i najopširniji dio ovog diplomskog rada odnosi se na rumunjske običaje. U podjednakoj mjeri nastojala sam opisati najvažnije običaje vezane uz crkvene blagdane, poput Božića i Uskrsa, kao i one čija tradicija nije usko vezana uz Crkvu. Običaji su podijeljeni u četiri razdoblja, sukladno četirima godišnjim dobima. Velik je broj običaja vezan uz agrarni kalendar, stoga prate proslave koje su vezane uz sjetvu, berbu, blagostanje i slično. Ovaj rad nije se bavio prigodnim običajima, tj. običajima vezanim uz rođenje, vjenčanje, smrt, itd.

U sljedećem poglavlju osvrnula sam se na rumunjske plesove. Rumunjski folklor velikim je dijelom preuzeo plesove od Rusa, Mađara i Roma, i ti su plesovi i danas zastupljeni u ruralnim sredinama. Najpoznatiji i najvažniji rumunjski ritualni plesni običaj je *Căluș*. Izvodi ga odabrana skupina muškaraca unutar koje postoji određena hijerarhijska struktura, kao i unutar samog plesa. Posebnosti *Călușa* svjedoči i činjenica da ga je UNESCO 2008. godine uvrstio na popis nematerijalne svjetske baštine u Europi.

Dio posvećen narodnim nošnjama govori o njihovoj dugoj povijesti. Unatoč tome, rumunjske narodne nošnje tek se neznatno razlikuju od onih koje imamo prilike vidjeti na najstarijim spomenicima i slikama, npr. na Nadgrobnoj steli u Arheološkom muzeju u Zagrebu na kojoj se nalazi žena iz ilirske pokrajine čija nošnja uvelike podsjeća na nošnju iz pokrajine Dacija. Iako su u svojoj osnovi sastavljene od istih komada odjeće, svako je rumunjsko područje svojoj nošnji dalo i svoj osobni pečat, stoga nošnje razlikujemo prema kraju iz kojega dolaze. Kao konkretan primjer navela sam mušku i žensku nošnju iz pokrajine *Bucovina*, a uz to sam opisala i nošnju *Călușara* koja je također vrlo zanimljiva.

Posljednje poglavlje ovog rada kratko se bavi anegdotama i izrekama, *snoave* i *zicători*. Iako nisu toliko istraživane kao npr. mitovi ili običaji, smatram da su anegdote i izreke i danas vrlo prisutne u svakodnevnom životu Rumunja i da će kao takve čitatelju biti interesantne.